

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS IR ANTROPOLOGIJOS KATEDRA

Roma Spaičytė

*Tarpkultūrinio ugdymo ir tarpininkavimo
magistrantūros studentė*

**LIETUVOS VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ
SOCIALIZACIJOS PROBLEMOS,
APSUNKINANČIOS INTEGRACIJĄ Į
VISUOMENĘ**

Darbo vadovas: Inga Balčiūnienė

Šiauliai, 2009

SANTRAUKA

Roma Spaičytė

„Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių socializacijos problemos, apsunkinančios integraciją į visuomenę“

Magistro darbas

Lietuvoje nuolat daugėja vaikų, dėl įvairių priežasčių netekusių tėvų globos ir augančių globos įstaigose, kurios turėtų atlikti labai svarbias vaiko ugdymui(si), asmenybės brendimui šeimos funkcijas, t.y. ugdyti savarankišką, atsakingą, sąmoningą asmenybę, pasiruošusią sėkmingai integruotis į atvirą visuomenę. Ir pedagogai, ir psichologai, analizavę bei tyrę vaikų globos įstaigų auklėtinių asmenybės formavimosi, elgesio ypatumus, teigia, kad globos įstaigas palikusių globos namų auklėtinių socializaciją komplikuoja įvairūs socialiniai ir psichologiniai veiksniai.

Šio darbo tikslas - nustatyti ir išanalizuoti globos namų auklėtiniams kylančias socializacijos problemas ir jų priežastis, kurios apsunkina vaiko integraciją į visuomenę.

Magistro darbe, remiantis Lietuvos ir užsienio mokslinė literatūra išanalizuota socialiniai reiškiniai įtakojantys vaiko socialinę integraciją, vaiko socializacijos į visuomenę: psichologiniai ir socialiniai aspektai, kompetencijų įtaka socializacijos procese, bei vaikų globos namų auklėtinių socializacijos problemos, apsunkinančios integraciją į visuomenę.

Tyrimas patvirtina autorės iškeltą hipotezę, kad vaikai augantys globos institucijoje nepakankamai įsisavina ugdomas reikalingas kompetencijas, kad išėję iš ten sėkmingai integruotųsi į visuomenę.

Raktiniai žodžiai: *socialinė integracija, socializacija, socialinės kompetencijos.*

SUMMARY

Roma Spaičytė

„The socialization problems of pupils from Lithuanian children’s home that impede their integration to society“

Master Thesis

In Lithuania the number of children who had lost care of parents due to various reasons is constantly increasing. And they are growing in foster institutions which should perform very important family functions for (self) education of a child, and for maturation of personality, i.e. to form individual, responsible, willful personality, who is able to integrate him/herself successfully into open society. Both pedagogues and psychologists who had analyzed and researched the peculiarities of personality formation and behavior of pupils from children’s care institutions, declare that socialization of pupils from children’s homes who had left foster institution is complicated by various social and psychological factors.

The aim of this thesis – to determine and analyze the socialization problems arising to the pupils of foster homes, and the reasons of them that impede child’s integration into society.

Social phenomena having influence on child’s social integration, child’s socialization to society had been analyzed in Master thesis referring to Lithuanian and foreign scientific literature: psychological and social aspects, impact of competences on the process of socialization, and the socialization problems of pupils from children’s foster home, that impede integration to society.

The research proves out the hypothesis being formed by the authoress that children growing in care institution imbibe the educated competences not enough and they are not able to integrate themselves successfully into society after they leave care institution.

Key words: *social integration, socialization, social competences.*

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	5
1. SOCIALINIAI REIŠKINIAI ĮTAKOJANTYS VAIKO SOCIALINĘ INTEGRACIJĄ	8
1.1. Socializacijos charakteristika ir jos reikšmė.....	8
1.2. Socialinė integracija ir socialinės atskirties grėsmė	13
2. VAIKO SOCIALIZACIJOS Į VISUOMENĘ: PSICHOLOGINIAI IR SOCIALINIAI ASPEKTAI	16
2.1. Su vaiko raida susijusios problemos	16
2.2. Su paauglio raida susijusios problemos	18
3. KOMPETENCIJŲ ĮTAKA SOCIALIZACIJOS PROCESE	21
3.1. Kompetencijos koncepcija ir jos svarba	21
3.2. Socialinės kompetencijos – kaip būdas sėkmingai socializacijai	23
4. SOCIALIZACIJOS PROBLEMŲ, APSUNKINANČIŲ INTEGRACIJOS PROCESO Į VISUOMENĘ TYRIMO REZULTATAI.....	27
4.1. Tyrimo organizavimas ir metodai	27
4.2. Tyrimo rezultatų pristatymas ir analizė	28
IŠVADOS	44
DISKUSIJA	45
REKOMENDACIJOS	45
LITERATŪRA	46
PRIEDAI	49
1 priedas. Globos namų auklėtiniams pateikta anketa	49
2 priedas Globos namų ugdytojams pateikta anketa	54

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiama visuomenės dalių. Vis daugiau kasmet Lietuvoje lieka vaikų be tėvų globos, nors vaikas turi augti ne atskirai nuo savo šeimos, o būti neatsiejamas su savo gyvenamąja aplinka: tėvais, šeimos nariais, tradicijomis bei kultūrinėmis vertybėmis. Tačiau šiandiena dėl tam tikrų susiklosčiusių aplinkybių vaikas gali būti apgyvendinamas globos įstaigoje. Dažniausiai tokio vaikui ne itin palankaus sprendimo priežastys yra: besaikis tėvų alkoholio vartojimas ir nesirūpinimas atžalomis, naudojamas smurtas prieš vaikus, arba abiejų tėvų netektis. Statistikos departamento duomenimis, pagrindinė tėvų globos praradimo priežastis – šeimų asocialumas.

Vaikų globos namai – tai socialinė globos įstaiga, kuri skirta ilgesniam ar nuolatiniam vaiko gyvenimui, kai jis tampa našlaičiu, lieka be tėvų globos ar dėl namuose susiklosčiusių tam tikrų aplinkybių.

Persikėlimas į globos instituciją arba į kitą šeimą – didelis perversmas vaiko gyvenime. Vaikas patiria ne tik visišką atsiskyrimą nuo savo šeimos, jam taip pat tenka prisitaikyti prie naujos aplinkos, naujų globėjų, galbūt kitos mokyklos.

Vaikystėje išgyventi traumuojantys įvykiai, neigiama ankstyva patirtis, nepalankios augimo sąlygos apriboja galimybę išmokti elgtis socialiai priimtinais būdais, nulemia nesėkmes mokykloje ir netinkamo elgesio formavimąsi, stabdo socialinių įgūdžių vystimąsi.

Vaikas visapusiškai ir harmoningai gali vystytis tik augdamas šeimoje, nes šeima – svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti ir vystytis bei tobulėti.

Globojamo vaiko auklėjimas yra vienas sudėtingiausių vaiko globos institucijų procesas. Auklėjant vaiką, remiamasi teorinėmis žiniomis, o kartu ir žmoniškąja intuicija, taip sudarant bendrą auklėjimo kompleksą, kurio pagalba, asmenybė arba priiama arba nepriiama visuotinai funkcionuojančias vertybes. Tad labai svarbus momentas vaiko gyvenime yra socialinis prisitaikymas, kuris įtakoja vėlesnes prisitaikymo problemas. Geri socialiniai gebėjimai padeda vaikams ne tik plėtoti draugiškus ryšius su bendraamžiais, ugdytojais ar kitais suaugusiais, bet taip pat skatina vaiko raidą, užkerta kelią rimtiems bendravimo sutrikimams.

Vaikų socialinė problemos yra analizuojamos jau nuo senų laikų. Daugiausia jomis domėjosi ir analizavo bei teikė pasiūlymus ir rekomendacijas: Daukantas S., Narbutas K., Valančius M. Visi jie aiškino žmogaus ir aplinkos santykių problemas. Daugiausia dėmesio socialinio ugdymo klausimams skyrė Maceina A. (1950), Laužikas J. (1958), Vabalas Gudaitis J. (1983), Šalkauskis St. (1991). Apie šeimos politiką ir vaiko socializaciją nemažai rašė Bitinas B. (2002-2004), Bajorūnas Z. (1995), Juozaitytė A. (2002), Kvieskienė G. (2003, 2005).

Vaikų socialinėmis ir psichologinėmis problemomis domėjosi žinomi užsienio mokslininkai kaip: humanizmo epochos atstovai kaip Ruso Ž.Ž. (1924), Komenskis I.A., taip pat psichologai Froidas Z. (1943) ir Špitzas R. (1945, 1946). Rusų psichologė Lisina M.I. (1990) atliko tyrimą apie institucinio ugdymo pasekmes vaiko socializacijos raidai, taip pat vaikų bendravimo su juos supančiais žmonėmis problemas. Atlikus tyrimą, buvo įrodyta, kad institucijoje vaikas praranda asmeniškumą ir gyvenimo privatumo pojūtį.

Beglobių vaikų socialinė integracija ar su ja susijusios problemos nėra plačiai analizuota. Lietuvoje be tėvų globos likusių vaikų ugdymu globos įstaigose domėjosi, įvairiais aspektais tyrinėjo ir analizavo Leliūgienė I. (1997, 2002), Kukauskas R. (1998), Barkauskaitė M. (1999), Skališius R. (1999), Kvietkienė G. (2000, 2001) ir kiti.

Anot Mudrik V. (1994) „didžiausias vaidmuo socializacijos procese atitenka šeimai. Tik gyvendamas šeimoje vaikas gali įsisavinti šeimos narių vaidmenis. Tik šeimoje yra formuojamos vertybės, savęs vertinimas ir savigarba“¹. Tad vaikai patekę į globos institucijas visų tų būtinų vertybių ir kompetencijų, kurios yra būtinos pilnavertei integracijai neįgyja.

Paminėtų mokslininkų tyrimų išvados leidžia teigti, kad susiklosčiusių specifinių gyvenimo sąlygų globos įstaigoje vaikų ugdymas nėra tapatus ugdymui šeimoje. Tad šiuo darbu bus siekiama išanalizuoti ko trūksta globos institucijose globojamo vaiko pilnavertei integracijai išėjus iš globos namų pasiekti.

Tyrimo problema: Ar globos namuose ugdant vaikus yra kreipiamas pakankamas dėmesys į socializacijos procesus?

Tyrimo tikslas: nustatyti ir išanalizuoti globos namų auklėtiniams kylančias socializacijos problemas ir jų priežastis, kurios apsunkina vaiko integraciją į visuomenę.

Tyrimo uždaviniai:

1. remiantis moksline literatūra išskirti socialinius reiškinius, kurie turi įtakos vaiko socializacijai;
2. išskirti pagrindines socialines bei psichologines problemas su kuriomis susiduria vaikų namų auklėtiniai globos institucijoje;
3. sukurti socialinių kompetencijų modelį, kuris padėtų detalizuoti socializacijos problemų priežastis;
4. atlikti globos namų auklėtinių ir ten dirbančių pedagogų anketinę apklausą;
5. atlikus tyrimą pateikti siūlymus ir rekomendacijas socializacijos problemoms, apsunkinančioms integraciją į visuomenę spręsti.

¹ Mudrik В. Введение в социальную педагогику. П. 1994: 48

Tyrimo objektas – socializacijos problemos, trukdančios sėkmingai vaikų globos auklėtiniams integruotis į visuomenę.

Tyrimo hipotezė: tikėtina, kad vaikai augantys globos institucijoje nepakankamai įsisavina ugdomas reikalingas kompetencijas, kad išėję iš ten sėkmingai integruotųsi į visuomenę.

Tyrimo metodai:

1. Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės medžiagos analizė, sintezė ir pateikimas, kuria remiantis bus nustatomos
2. Anketinė apklausa, kuria siektina nustatyti socializacijos problemas, kurios trukdo sėkmingai globos namų auklėtinių integracijai;
3. Siekiant nustatyti socializacijos problemų priežastis, pasirinkta statistinių duomenų analizė, taikant interpretacijos ir aprašymo metodus

Duomenų apdorojimo metodai. Gautieji tyrimo duomenys bus analizuojami naudojant Microsoft Excel ir pateikiama aprašomoji statistinė analizė. Šis metodas pasirinktas siekiant nustatyti socializacijos problemų priežastis, taikant interpretacijos ir aprašymo metodus.

Tyrimo imtis. Tyrimas buvo atliktas 2009 gegužės mėnesį. Tyrime dalyvavo 126 respondentai, iš jų 60 vaikų globos namų auklėtiniai ir 66 globos namuose dirbantys pedagogai. Pedagogams buvo pateikta anketa su 27 klausymais (žr. 2 priedas), o globos namų auklėtiniams – anketas su 35 klausymais (žr. 1 priedas).

Darbo struktūra ir apimtis. Magistro darbą sudaro įvadas, 4 skyriai, kuriuose nagrinėjami reiškiniai įtakojantys vaiko socialinę integraciją, vaiko socializacijos į visuomenę: psichologiniai ir socialiniai aspektai, kompetencijų įtaka socializacijos procese, socializacijos problemos, apsunkinančios integraciją į visuomenę, pateikiamos išvados, diskusija ir rekomendacijos dėl socializacijos problemų, kurios apsunkina vaiko integraciją į visuomenę, literatūros sąrašas ir 2 priedai. Darbe pateiktos 7 lentelės bei 7 paveikslai. Darbo apimtis 57 puslapiai. Panaudoti 54 literatūros šaltiniai, iš jų 40 – lietuvių kalba ir 12 užsienio kalbomis.

1. SOCIALINIAI REIŠKINIAI ĮTAKOJANTYS VAIKO SOCIALINĘ INTEGRACIJĄ

1.1. Socializacijos charakteristika ir jos reikšmė

Socializacija yra būtina ir ypač svarbi kiekvienos visuomenės funkcionavimo sąlyga. Šio proceso metu individas perimdamas visuomenės vertybes, normas ir nuostatas, išmoksta elgtis pagal visuomenėje būdingas normas ir tampa visuomenės narius. Labiausiai socializacijos procesą įtakoja šeima, mokykla, bendraamžiai, darbas, religija ir visuomenės informavimo priemonės. Socializacijos svarbą ir įtaką asmenybės tapimui savo darbuose mini Lokas Dž., Komenskis J.A., Hegelis G. Kantas I, Ušackas K. visi jie yra laikomi socializacijos sąvokos taikymo pradininkais.

Socializacija – „jau vaikystėje prasidedantis ir visą gyvenimą trunkantis procesas, kurio metu asmuo tampa visuomenės nariu, perima jos normas, papročius, įstatymus bei gyvenimo būdą“².

Patį socializacijos reiškinį mokslininkai supranta skirtingai. Tarptautinių žodžių žodynas socializaciją apibūdina kaip „individo tapimą visuomeniniu žmogumi, asmenybe“³. Anot Leliūgienės I. (1997) socializacija – (lot. socialinis – visuomenė) – „tai žmogaus vystimasis per visą jo gyvenimą sąveikaujant su aplinka“⁴. Tuo tarpu T. Parson ir B. Bales (1955) teigia, kad „socializacija, prasidėjusi šeimoje ir kitose socialinėse grupėse, institucijose ir erdvėse kiekvieną individą integruoja į visuomenę skirtingai ir drauge sudaro galimybes kurti savo individualybės bruožus ir vertybes“⁵.

Asmens socializacija trunka visą žmogaus gyvenimą ir įvairiomis formomis. Socializacijos procesas yra reikalingas ne tik visuomenei, bet ir jos nariams. Pirminė socializacijos vyksta vaikystėje, kuri nulemia individo vertybines nuostatas ir požiūrį į gyvenimą. Berger P. (1995) L remdamasis Meado G.H. teorija, teigia, kad „socializuodamasis vaikas mokosi įvairių vaidmenų iš jį supančios aplinkos ir taip įgyja identitetą. Visi vaidmenys (tiek sudarantys žmogaus asmenybę, tiek susiję su žmogaus veikla) yra sąlygojami su socialiniu procesu“⁶. Vaikas visų socialinių vaidmenų išmoksta sąveikaudamas su šalia esančiais žmonėmis ir juos mėgdžiodamas, t.y. su tėvais, kitais vaikų prižiūrinčiais asmenimis. Vadinasi stebėdami vaikai perima vertybes, elgesio normas bei tam tikrus vaidmenis. Tačiau vaikai augantys globos

² Butvilas T. netekties išgyvenimų ir kai kurie socializacijos aspektai jaunesniajame mokykliniame amžiuje. Vilnius 2004:11

³ Tarptautinių žodžių žodynas. V. 2001:653

⁴ Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas. 1997:27

⁵ Parson T., Bales R.F, Old J., Zelditch M. and Slater P.E. Kamily, socialization, and interaction process. Glencoe. 1955

⁶ Berger, P.L. Sociologija. Kaunas 1995

institucijose, anot tyrėjų, elgesio normas, socialinius vaidmenis, vertybes ir nuostatas sunkiau perima ir būtent dėl šios priežasties jiems vėliau kyla problemų integruojantis į visuomenę.

Anot Bauman Z. (1995), socializacija – „tikslinga ir racionaliai motyvuota praktika, būti su kitais – vadinasi, realizuoti savo socialumą“⁷.

Kvieskienė G. (2003) teigia, jog „socializacija (antropologijoje dar vadinama inkultūrizacijos terminu) – procesas, kurio metu visuomenės kultūra mikro ir makro aplinkos sąlygomis perduodama vaikams, siekiant formuoti iš kūdikio individualybę, paklūstančią tam tikroms kultūros tradicijoms ir socialinėms normoms“⁸.

Vaiko socializacijos sėkmė priklauso nuo šeimos kultūrinio išprusimo, gyvenimo sąlygų, socialinės – ekonominės padėties visuomenėje, šeimos struktūros ir kitų faktorių.

Socializacija dar gali būti apibūdinama kaip vidinis procesas, kurio metu žmogus tampa socialus. Pasak Juodaitytės A. (2002), „socializacija vaikystėje vyksta dviem plotmėmis: „Aš ir aplinka“, „Aš ir kiti aplinkoje““⁹. Anot autorės, psichiškai ir socialiai vystydamasis vaikas tuo pat metu pereina du svarbius procesus, t.y. individualizaciją ir socializaciją. Per šiuos du procesus vaikas brėsdamas pradeda suvokti savo individualumą ir unikalumą.

Socializacijos procesas sudaro sąlygas kiekvienam vaikui dalyvauti visuomenės gyvenime, suvokti jos kultūrą ir atlikti tam tikrus socialinius vaidmenis. Toks vaiko „įvedimo“ į visuomenę procesas, tai yra perteikimas tam tikros socialinės patirties (žinių, vertybių, elgesio taisyklių ir normų, nuostatų) vadinamas socializacija, teigia Leliūgienė I. (2003).

Dar vaikystėje prasidedantis socializacijos procesas, kurio metu vaikas išmoksta normų, dėsnių ir gyvenimo būdo įgalina vaiką tapti visuomenės nariu.

Kaip jau anksčiau buvo minėta, socializacijos procesas prasideda šeimoje ir tęsiasi kitose socialinėse grupėse, institucijose, per kurias kiekvienas individas yra integruojamas į visuomenę, o kartu taip pat sudaromos galimybės kurti savo individualybės bruožus ir vertybes.

Nagrinėjant įvairių autorių pateiktus socializacijos apibrėžimus apibendrinant galima teigti, kad socializacija yra vienas svarbiausių normalaus visuomenės funkcionavimo, socialinės tvarkos palaikymo bei stabilizavimo veiksnių, todėl, kad socializacija yra grindžiama teiginiais apie lemiamą aplinkos įtaką asmenybės formavimuisi, juose pabrėžiama žmogaus sklaidai būtina visavertė sąveika su socialiniu žmonių gyvenimu.

Socializacijos procesas yra ilgas ir aktyvus, apimantis tikslingą poveikį asmenybei. Socializacijos procese žmogus įgyja statusą, gyvenimo poziciją ir daug kitų vaidmenų. Juodaitytės A (2003) teigimu, socializacijos prasmė – sudaryti sąlygas kiekvienam visuomenės

⁷ Bauman Z. *Life in Fragments: Essays in Postmodern Morality*. Oxford. 1995

⁸ Kvieskienė G. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius. 2003:15

⁹ Juodaitytė A. *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius. 2002

nariui tapti iniciatyviu, kūrybingu socialinės veiklos subjektu. Akivaizdu, kad socializacijos procesas apima daugelį sąveikaujančių komponentų.

Remiantis moksline literatūra (Vaitkevičius J. (1998), Ribokienė L. (2007). Kvieskienė G. (2003) ir kt.), galima išskirti tris socializacijos dalis:

- Socialinė adaptacija;
- Individualizacija;
- Integracija.

Mokslininkų teigimu socialinė adaptacija atskleidžia žmogaus prisitaikymo sąlygų reikalavimų rezultatą. Tuo tarpu socializacijos procese individualizacija atspindi individo asmens išsaugojimą. O integracija teikia galimybę daryti poveikį grupės tikslams, normoms ir nuostatoms. Reikia pridurti, kad integracija tuo pat metu stimuliuoja saviuoklą, be kurios ugdymas vaiko raidoje yra visiškai neefektyvus.

Norint geriau suprasti socializacijos procesus reikia paanalizuoti Maslow A. poreikių teoriją.

Maslow A. – humanistinės psichologijos kūrėjas, kuris savo darbą siejo su asmenybės tobulėjimo ir augimo reiškiniais. Jis teigė, kad kiekvienas žmogus yra individas, turintis įgimtą norą patenkinti savo poreikius. (žr. 1 pav.)

1 pav. Maslow A. poreikių piramidė

Pagal Maslow A. poreikių piramidę, žmogus visada siekia pirmiausia patenkinti savo fiziologinius poreikius: oras, vanduo, maistas ir kt. Kol žmogus nepatenkina šių poreikių jaučiasi blogai, yra nelaimingas ir gali susirgti. Patenkinęs fiziologinius poreikius, žmogui kyla noras

patenkinti aukščiau piramidėje esančius poreikius t. y. saugumo, socialinius, pagarbos ir savirealizacijos.

Anot psichologų socialiniais poreikiais galima laikyti tuos, kuriais motyvuojamas žmogaus elgesys būtinas žmogaus fiziniam išlikimui ateityje, na ir toks elgesys užtikrina socialinės grupės formavimąsi bei išsilaikymą toje grupėje.

Galima išskirti tris bazinius socialinius poreikius bendrus visiems žmonėms:

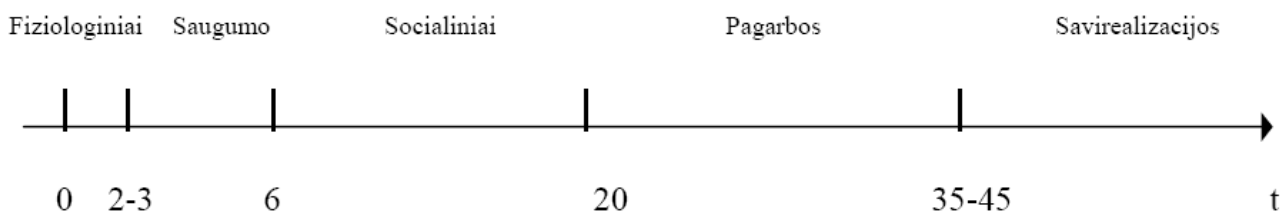
- dėmesio;
- priėmimo;
- pagarbos.

Kiekvienas žmogus turi dėmesio poreikį, t.y. noras būti pastebėtam kitų grupės narių, tuo pačiu t.y. noras būti reikšmingu. Taip pat žmogui būdingas priėmimo poreikis, kuris realizuoja poreikį būti grupės nariu, būti teigiamai reikšmingam grupėje, o pagarbos poreikis įtvirtina tai, kad žmogaus interesai būtų pripažinti tiek pat svarbiais, kiek ir bet kurio kito grupės nario.

Kalbant apie socialinius žmogaus poreikius dažniausiai literatūroje aptariami bendravimo ir pasiekimų poreikiai. Bendravimo poreikis nėra vientisas ir jis susideda iš dėmesio, priėmimo ir pagarbos poreikių. Lygiai kaip bendravimo poreikis yra nevientisas taip ir pasiekimų poreikis yra sudėtinis. Jį sudaro socialiniai poreikiai (dėmesio, priėmimo, pagarbos) ir psichologiniai poreikiai (savirealizacijos).

Savirealizacijos poreikį Maslow A. apibūdina kaip žmogaus hierarchijos tašką. Šis poreikis, tai savo galimybių, kūrybingumo, asmenybės augimo poreikis.

Žmogaus poreikiai yra susiję su žmogaus gyvenimo ciklu. Pirmiausia yra tenkinami fiziologiniai poreikiai, kurie yra ypatingai aktualūs mažiems vaikams. Kuomet vaikai paauga, jiems tampa dominuojančiais saugumo poreikiai. Kaip vaikas pereina į kitą gyvenimo etapą paauglystę, svarbūs tampa socialiniai poreikiai. Žmogui suaugus aktualiausia tampa pagarbos poreikiai ir tik vėlesniais gyvenimo metais žmonės ima rūpintis savirealizacija. (žr.2 pav.)

2 pav. Žmogaus poreikiai ir gyvenimo ciklas

Pirmutinė ir efektyviausia vaiko socializacijos terpė yra šeima. Kūdikis gimęs šeimoje geriausiai gali patenkinti savo fiziologinius poreikius. „Kiekvienas vaikas šeimoje vystosi kiek skirtingomis sąlygomis, tačiau kiekvienam svarbu, ar jis jaučiasi esąs mylimas ir reikšmingas, ar atstumtas ir nereikalingas. Vaikas yra aktyvus ir apmąsto tai, kas vyksta šeimoje. Šeima moko vaiką mylėti žmogų kaip vertybę, stengtis nepažeisti žmogaus vertės jausmo ir laisvių“¹⁰.

Pavyzdinė šeima turi savo privalumų, kurie turi tiesioginės įtakos vaiko asmenybės pagrindų formavimuisi (charakterio, požiūrio į darbą, dorovinių ir kultūrinių vertybių). Tik augdamas šeimoje vaikas įgyja savęs ir savo vertės suvokimo jausmą.

Kaip teigia Kvieskienė G. (2003) „šeima yra unikali socialinė institucija, nes joje pratęsiama gyvybė, individas tampa tikros grupės nariu ir prasideda jo ankstyvoji socializacija šeimoje“¹¹.

Tačiau jei vaiko šeima neatlieka šeimos funkcijų, vaiką pradeda veikti negatyvioji socializacija, todėl vaiką būtina apgyvendinti globos namuose.

Patekus vaikui į globos įstaigą už jo socializaciją tampa atsakinga valstybė, kuri turėtų užtikrinti sėkmingą augančio žmogaus socializaciją. Tokiu atveju vaiko socializacijos procese aktyviai pradeda dalyvauti dvi institucijos: globos įstaiga ir mokykla.

Globos įstaiga tampa tarsi pirmine vaiko bendruomene „šeima“, kur turėtų būti formuojamos vaiko dvasinės vertybės, elgesio normos, savęs vertinimo įgūdžiai, savarankiškumas.

Globos namuose turėtų būti sukurtos tokios vaikui sąlygos, kad vaikas galėtų patenkinti savo poreikius, atrastų gyvenimo džiaugsmą, tobulintų savo kūrybines galias, išmoktų dirbti ir kartu socializacijos veiksnių pagalba taptų pilnaverčiu visuomenės nariu. Vertybės, kurios bus suformuotos globos institucijoje, vaiko tolimesniame gyvenime gali nulemti sugebėjimą bendrauti, ryžtą, atkaklumą, atidumą ir taktą. Patekusiam vaikui į globos įstaigą yra sudaromos „šiltnamio“ sąlygos. Čia vaikai gauna pilną išlaikymą, aprūpinami maistu, rūbais ir kitais reikiamais dalykais. Jais nuolat rūpinasi pedagogai, socialiniai darbuotojai. Vaikai labai greitai pripranta prie nuolatinio rūpinimosi ir dažnai negalvoja apie ateitį, t.y. apie savarankišką gyvenimą sulaukus pilnametystės.

Tuo tarpu mokykla yra antroji vaiko bendruomenė, kurioje jis įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžius. Vaikas dalyvaudamas mokyklos gyvenime susiduria su vertybėmis ir įgyja ne tik išsilavinimą, bet ir adaptuojasi prie gyvenimo visuomenėje. Mokykla suteikia vaikui naujų galimybių, bet kelia ir naujų reikalavimų. Mokykloje vaikas patenka į aplinką, kurioje galioja tam tikros taisyklės, kur į jį kreipiamas

¹⁰ Vydūnas. Raštai. Vilnius 1991. T2:18

¹¹ Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. 2003:84

dėmesys, vyksta intensyvus bendravimas. Anot psichologų vaikas perima socialinę patyrimą, kai yra ugdomas ir kai jį tikslingai formuoja kiti žmonės.

Apibendrinant galima teigti, kad socializacija kuria ir formuoja vaiką kaip asmenybę, kaip individualybę ir kaip socialinės grupės bei visuomenės narį. Todėl labai svarbu, kad globos namuose gyvenantiems vaikams būtų daugiau dėmesio skiriama iniciatyvumo, savarankiškumo, atsakomybės jausmų ugdymui.

1. 2. Socialinė integracija ir socialinės atskirties grėsmė

Vaikui likusiam be tėvų globos, socializacijos procese dažnai reikia kokybiškos socialinės pedagoginės ir psichologinės pagalbos, kurią turi užtikrinti globos institucijos ugdytojai. Todėl tokio vaiko gyvenime yra itin svarbus socialinės integracijos procesas.

Integracija – „asmens įsiliejimas į socialinę grupę, visuomenę pagal bendras vertybes, normas, tikėjimą ir pan.“¹².

Integracija (lot. integratio-atnaujinimas, atstatymas) – „sisteminio struktūrinio metodo sąvoka, reiškianti atskirų dalių sujungimą į vieną sistemą; socialiniai santykiai tarp dalių ir jų funkcijos, suprantami kaip koordinuoti ir subordinuoti ir reguliuojami visos sistemos interesų požiūriu“¹³.

„Plačiąja prasme integracijos terminu yra apibūdinami vyksmai, turintys įtakos įvairių subjektų arba veikėjų susijungimui į socialinę sistemą, į visumą, t.y. bendruomenę ar kitą darinį“¹⁴. Remiantis pateiktu apibrėžimu, galima teigti, kad socialinė integracija yra susijusi su individų tarpusavio ir jų supančios aplinkos sąveika.

Mokslinėje literatūroje socialinė integracija yra apibrėžiama, kaip bet kokia socialinė intervencija, kuria siekiama asmenį integruoti į bendruomenę. Ir integracija laikoma kaip vienas iš būdų padedančiu prisitaikyti visuomenėje ir skatinančiu tapti aktyviu visuomenės kūrėju.

Socialinės integracijos procesas palengvina vaikų adaptacijos bei socializacijos procesus socialinėje aplinkoje ir tuo pačiu sumažina jų socialinę atskirtį.

Mokslo srityje socialinė integracija turi daugybę reikšmių plotmę. Vieniems žmonėms socialinė integracija reiškia siekiamybę būti pilnateisiu visuomenės nariu ir yra vertinama teigiamai. Kitiems socialinė integracija yra nieko nereiškianti mintis.

Manoma, kad viena iš dažniausiai kylančių problemų globos namų auklėtiniams išėjusiems iš globos namų - socialinė integracija. Ši problema kyla todėl, kad:

- dažnai vaikai šioje institucijoje nėra ruošiami išėjimui į visuomenę;

¹² www.sec.lt/pages/zodynas/index.html (prieiga per internetą)

¹³ Vaitkevičiūtė V. tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius. 2002:46

¹⁴ Kasatkina N., Leončikas T. Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga. Vilnius 2003:125

- yra susiformavęs neigiamas visuomenės požiūris į juos.

Socialinė integracija gali būti apibrėžiama kaip, socialinės aplinkos gebėjimas priimti žmogų kaip pilnavertį tos visuomenės narį. Socialinė vaiko integracija priklausys tik nuo to kaip bus patenkinti jo poreikiai ir kaip jis bus paruoštas tolimesniam gyvenimui išėjus iš globos įstaigos. Būtent nuo šių faktorių ir priklausys asmens galimybė dalyvauti bendruomenės gyvenime ir jaustis visaverčiu.

Gyvendami globos namuose, vaikai iš dalies yra izoliuoti nuo išorinio pasaulio. Visas jų gyvenimas ir veikla yra reglamentuojama vidaus tvarkos taisyklėmis ir nuostatomis, todėl vaikai negali pilnai patenkinti visų socialinių poreikių. Mokslinėje literatūroje yra pateikiami pagrindiniai socialiniai poreikiai, kurie nėra pilnai realizuojami:

- neformalus bendravimas;
- socialinis ir emocinis pasitikėjimas;
- realus gyvenimo suvokimas.

Visi šie nepatenkinti socialiniai poreikiai apsunkina vaikų namų auklėtinių rengimąsi savarankiškam gyvenimui.

Kad sustiprinti globotinių socialinius ryšius ir nugalėti išorinio pasaulio nepasitikėjimo baimę, ugdant reikėtų vaikus skatinti bendravimui, kad vėliau būtų sėkminga socializacija, kitu atveju vaikui gresia socialinė atskirtis.

Kaip jau buvo minėta, globos įstaigose auklėtiniai yra iš dalies izoliuoti nuo išorinio pasaulio, kaip tik dėl tos priežasties atsiranda įvairių gebėjimų sumažėjimas, kuris sietinas su socialinio statuso pasikeitimu, socialine atskirtimi.

Socialinės atskirties reiškinys nėra dar pakankamai ištirtas ir vieningo termino apibrėžimo dar nėra.

Dauguma tyrėjų kalbėdami apie socialinę atskirtį apsiriboja tikslinių grupių klasifikavimu pabrėždami atskirties pavojingumą, kuris atsiranda dėl tam tikrų veiksnių, pavyzdžiui, ekonominių, geografinių ar fizinių, kurie sukelia sunkumus. (Brazinė R. ir Guščinskienė J.(2004), Taljūnaitė M.(2004), Dahrendorf R.(1996))

Zaleckienė I. (1998) socialinę atskirtį nagrinėja pilietiniu aspektu ir svarsto atskirtųjų įtraukimo galimybes į bendruomenę per veiklų galimybes¹⁵. Autorė taip pat pabrėžia, kad socialinė atskirtis yra susijusi su gyvenimo lygiu (mažos pajamos, skurdas); švietimu, darbu ir užimtumu; gyvenama vieta (kaimo vietovėse gyventojų socialinė atskirtis ryškesnė); amžiumi (susiję su vaikais) ir lytimi.

¹⁵ Zaleckienė I. Asmuo, visuomenė ir valstybė. Socialinė atskirtis. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą. JTVP, SPG. Vilnius, 1998

Anot Taljūnaitės M. (2005) „labiausiai įprasta socialinę atskirtį tirti socialiniu ir psichologiniu aspektu, kai socialinės atskirties grupė tampa labai įvairialypė“¹⁶.

Vaiko socialinė atskirtis sustiprėja, kai vaikas nesulaukia pagalbos ir tokiu atveju socialinė izoliacija gali tapti gynybos mechanizmu, apsaugančiu nuo visuomenės puolimo. Kaip teigia Ribokienės L. (2007) „socialinė atskirtis apriboja galimybes žmogui socializuotis, adaptuotis visuomenėje, o ypač žalinga socialinė atskirtis yra vaikams, kadangi šis reiškinys apriboja vaiko saviraišką socialiai priimtomis formomis, ir tuo būdu neigiamai pasikeičia vaiko savęs vertinimas“¹⁷.

Vaikui, kuris patyrė socialinę atskirtį, socialinis pedagogas turi teikti pagalbą. Visiems globos namų auklėtiniams turi būti sudaryta galimybė siekti kokybiško išsilavinimo, įgyti specialybę. Socialinės atskirties atveju laiku suteikta pagalba gali padėti stiprinti vaiko - socialinius ryšius.

¹⁶ Taljūnaitė M. Pilietybė ir socialinė Europos integracija. Vilnius. 2005:164

¹⁷ Ribokienė L. Savarankiškumo ugdymas mažinant globos namų ugdytinių socialinę atskirtį. Vilnius. 2007

2. VAIKO SOCIALIZACIJOS Į VISUOMENĘ: PSICHOLOGINIAI IR SOCIALINIAI ASPEKTAI

2.1. Su vaiko raida susijusios problemos

Anglų psichologas Cole M. (1996) apibūdina vaikystę kaip laikotarpį, kuriame yra „itin ryškus natūralus žmogaus siekis būti laisvam ir savarankiškam mintimis, veiksmais, jausmais, todėl sąveika su vaiku prilygsta sąveikai su žmogumi, kuris jau pirmu savo gyvenimo ir raidos laikotarpiu yra laisvas savo dvasingumu“¹⁸.

Kaip teigia Jakavičius V. (1998) „šeima – pirmoji žmogaus ugdymo institucija. Ji ryškiai paženkliną visą žmogaus brendimo laikotarpį, šeimoje įgyta patirtis atsiliepią visą gyvenimą“¹⁹. Šeima – asmenybės gyvenimo pagrindas, sveikatos, doros ir dvasingumo šaltinis. Tik šeimoje gali vykti pilnavertė socializacija, nes augdami vaikai imituoja savo artimuosius.

Anot Nitsch C. (2003) mergaitės savo lyties vaidmenį atranda greičiau nei berniukai. Berniukai savo lyties identiškumą turi surasti, atsiribodami nuo motinos, tai yra atsiriboti nuo to, kas moteriška, kad taptų vyriški. Todėl „įtraukti tėvą į šeimos gyvenimą yra svarbu, leidžia vaikams patirti motinos ir tėvo vaidmenis ir iš to susidaryti vaizdą“²⁰.

Berniukui būtinai reikia tėvo ar kito jį atstojančio vyro. Vyrai kitaip nei moterys suvokia pasaulį, ir berniukai turi pažinti šį suvokimo būdą, kaip teigia Nitsch C (2003). Kada vaikas auga be tėvo ar jį atstojančio asmens, jis sunkiau save idealizuoja su specifiniu savo lyties vaidmeniu, socialinis emocinis vaiko elgesys susiduria su sunkumais, ypač bendraujant su vienmečiais. Tada vaikas nesusiformuoja tvirtos pažiūros į save, neturi aiškaus savo vertės jausmo, mažiau turi „vyriško“ elgesio bruožų, jo mąstysena ir elgsena labiau priklauso nuo aplinkos sąlygų. „Tokiomis sąlygomis augęs vaikas sunkiau įgyvendina savo norus ir tikslus. Tėvo netekimas labiau veikia berniukų psichinę ir socialinę raidą negu mergaičių“²¹

Pasak Jakavičiaus V. (1998) vyriškos draugystės ypač reikia berniukui. Šis poreikis labiausiai juntamas paauglystės metais. Mokykloje berniukai tokios draugystės neranda, nes dauguma mokytojų – moterys. Bręsdamas vaikas vis labiau nori būti panašus į savo tėvus. Anot Litvinienės, bendraudamas su tėvu berniukas mokosi būti vyru, įgyja tipiškų vyriško charakterio ypatybių.

¹⁸ Cole M., Cole S. The development of children. New York: W. H. Freeman and Company, 1996

¹⁹ Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas. Klaipėdos universiteto leidykla. 1998:54

²⁰ Nitsch C. Berniukai tiesiog kitokie (kodėl sūnus reikia ugdyti kitaip). Vilnius, 2003:67

²¹ Gučas A. Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas. 1990: 222

Šeimose, kuriose trūksta vieno iš tėvų (dažniausiai tėvo), berniukai gali augti užsidarę, nekalbūs. Neretai tokie berniukai būna arba išlepinti arba itin jautrūs ir pagiežingi.

Pasak Pikūno J.(1990) Jeigu berniukas neturi progos bendrauti su tėvu, jis gali per daug pasisavinti moteriškų bruožų. „Toku atveju jo tolimesnis vystimasis - tapimas vyru gali būti pavėluotas ir apsunkintas“²². Motinos, kurios augina ir auklėja sūnų vienos be tėvo turėtų organizuoti sūnaus bendravimą su giminės vyrais, draugais, vaiko draugų tėvais ir panašiai, kad nors kiek kompensuotų vaikui tėvo įtakos stoką. Kaip teigia psichologai, vyrai pasaulį suvokia kiek kitaip pasaulį nei moterys, tad berniukai turi nors minimaliai susipažinti su šiuo suvokimo būdu.

Lemiamą reikšmę, kaip vėliau formuosis sūnaus supratimas apie lyčių vaidmenis, turi tėvų santykiai bei šeimos narių teisės ir pareigos. „Jei suaugusieji tikisi iš vaiko elgesio, kuris nėra būdingas jų šeimai, nesėkmės šiuo atveju garantuotos, ypač jei tėvas elgiasi priešingai, nei reikalauja iš sūnaus“²³.

Anot Litvinienės J. (2002) tėvas daro didesnę įtaką negu motina, kuriant psichologinį klimatą šeimoje, o taip pat daro didesnę poveikį berniukui formuojant sūnaus moralinius standartus. Psichologų teigimu vaikus veikia tėvo ir vaiko emocinis ryšys ir kuo jaunesni vaikai netenka tėvo, tuo rimtesnės ir gilesnės tokio netekimo pasekmės.

Dorovinis auklėjimas vaiko raidai yra labai svarbus. Tokiam auklėjimui geriausios sąlygos yra tada, kai šeimoje gyvena trys kartos, kai joje maždaug po lygiai vyrų ir moterų, berniukų ir mergaičių. Esant tokiai šeimos sudėčiai, vaikai turi palankias sąlygas kaupti lyčių bendravimo patirtį ir toje pačioje kartoje, ir su kitomis kartomis. Nors šiuolaikinėje visuomenėje dažnai vaikai gyvena vienos kartos šeimoje ir retai bendrauja su savo močiutėmis ir seneliais.

Bajoriūnas Z. (1997) remdamasis amerikiečių psichologo Tomano(1972) teorijomis teigia, kad asmenybės ugdymui lemiamą įtaką turi „šeimos konsteliacija“, t.y. brolių ir seserų pasiskirstymas šeimoje. Anksčiau buvo laikomasi nuomonės, kad pagrindines vaiko būdo savybes formuoja tėvai, ir mažai dėmesio buvo kreipiama į aplinką, kurią sudaro kiti šeimos vaikai. Anot Tomano, vaikai šeimoje, yra džiaugsmų ir skausmų dalininkai, bendrininkai, liudytojai ir pagalbininkai. Šitoks bendras vaikų veikimas turi lemiamą reikšmę, ypač gausiose šeimose. Kaip teigia Bajoriūnas Z. (1997), „kuo šeimos struktūra įvairesnė tuo silpnesnis tėvų poveikis vaikams, tuo didesnė vienu vaikų įtaka kitiems“²⁴.

²² Pikūnas J. Nuo asmens iki asmenybės. Kaunas 1990

²³ Nitsch C. Berniukai tiesiog kitokie (kodėl sūnus reikia ugdyti kitaip) Vilnius 2003: 77

²⁴ Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija. Vilnius. 1997:56

Apibendrinant aukščiau pateiktą medžiagą, galima teikti, kad daugelio igūdžių, būdingų vaikams augantiems pilnoje šeimoje, vaikai gyvenantys globos įstaigoje neturi galimybės įsisavinti, išmokti ar perimti, nes gyvena kitokiomis sąlygomis.

Vaikams, kurie auga globos namuose nuo mažų dienų gali kilti sunkumų, ypatingai berniukams, savęs sutapatinimo su lytimi suvokimo problemų. Reikia pažymėti, jog daugelis įstaigų darbuotojų yra moterys, todėl berniukai neturi tinkamo vyriškos lyties atstovo pavyzdžio. Galima tik numanyti, jog šeimos (arba vyro ir moters santykių) modelį jie gali perimti arba iš likusių prisiminimų apie savo šeimą, arba iš globėjų, kurie juos kartais parsiveža į savo šeimas, arba iš televizijos, tačiau pastarasis elgesio modelis neretai vaikų sąmonėje gali susidaryti klaidingas, dėl netinkamų televizijos programų ir filmų žiūrėjimo. Todėl dar sykį pabrėžiamas poreikis vaiką auginti natūralesnėmis sąlygomis – šeimynose, - šeimai artimesnėje aplinkoje, kad vyktų sėkminga vaiko socialinė integracija į visuomenę.

2.2. Su paauglio raida susijusios problemos

Paauglystė – tai gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiojo amžiaus. Mokslininkai ir pedagogai aktyviai diskutuoja apie šiuolaikinių paauglių psichologines ir socialines problemas ir jų prevenciją.

Paauglystės laikotarpį nagrinėjo daug pasaulio ir Lietuvos psichologų: Froidas Z., Jungas K., Rodžersas C., Campbell R., Kolominskis J., Navaitis G., Želvys R., Jacikevičius A., Suslavičius A. ir kt. Psichologų teigimu, paauglio asmenybės vystimasis priklauso labai nuo sėkmingo bendravimo su bendraamžiais.

Paauglystė, pirmiausia, yra fiziologinis procesas, prasidedantis lytiniu brendimu. Šiuo laikotarpiu žmogaus organizmas patiria biologinių pokyčių, kurie galiausiai vaiką paverčia suaugusiuoju. Būtent paauglystėje keičiasi savęs vertinimas, tarpusavio santykiai ir autoritetai.

Gana dažnai paauglystė ir ypač jaunesniųjų paauglių amžiaus tarpsnis vadinamas sunkiu, pereinamuoju, problemišku, konfliktišku laikotarpiu, o paskui prasideda jau suaugusiojo žmogaus periodas.

„Pereinamuoju laikotarpiu paauglys turi suspėti pasirengti suaugusiojo žmogaus gyvenimui: pasiekti emocinę ir ekonominę nepriklausomybę, įgyti socialinių igūdžių, reikalingų pilietiniam kompetentingumui palaikyti, profesijai pasirinkti ir pasirengti darbinei veiklai bei vedybiniam ir šeimyniniam gyvenimui“²⁵.

²⁵ Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius. 1996:46

Psichologai teigia, kad paauglystės periodas yra įtakojamas daugelio veiksnių kaip: fizinis, intelektinis, emocinis ir socialinis paauglio subrendimas. Nė vienas iš paauglių nenori būti paskutinis, kiekvienas trokšta, kad į jį būtų žiūrima rimtai, kad su juo būtų skaitomasi, paisoma jo nuomonės.

Paauglystės laikotarpiu yra išgyvenamas taip vadinamas „subrendimo jausmas“, t.y. momentas kai paauglys save laiko beveik suaugusiu ir reikalauja iš aplinkinių, kad su juo būtų ir atitinkamai elgiamasi. Su tais, kurie nepripažįsta šito jų jausmo ir ignoruoja jų savarankiškumą, tarp jų gali kilti konfliktų.

Kartais paauglystės laikotarpis yra vadinamas sunkiu, pereinamuoju ar problematišku paauglio amžiaus tarpsniu. Paauglystės psichologinius ypatumus psichologų tarpe yra priimtina vadinti paauglystės krizėmis. Anot Ličko A. E. (1979) šitokioms krizėms yra būdinga „nemotyvuota nuotaikų kaita, jautrumas savo išvaizdai, sentimentalumas ir šiurkštumas, noras būti vertingu ir tariamas abejingumas kitų požiūriu, autoritetų, idealų, priimtų elgesio normų neigimas“²⁶.

Paauglystės laikotarpiu didelę įtaką socialiniam gyvenimui turi bendraamžiai. Šiuo laikotarpiu paauglys maloniau renkasi bendravimą su bendraamžiais nei su suaugusiais, tolsta nuo tėvų ir pradeda gyventi savo uždara gyvenimą su draugais. Paauglys, kuris yra nepriimtas į grupę jaučiasi izoliuotas ir atstumtas, patiria neigiamas emocijas, žemą savęs vertinimą ir panašiai.

Paauglio asmenybės vystimuisi yra labai svarbus dalyvavimas bendraamžių grupėse, kur žymiai geriau vystosi abipusis supratimas ir kooperacija.

Vaikų globos auklėtiniai taip pat kaip ir šeimose augantys paaugliai susiduria su bendravimo su suaugusiais problemomis. Vykstantys paauglystėje kokybiniai auklėtinio pokyčiai, apsunkina paauglio ugdymą. Norėdami išvengti nepageidaujamų kylančių konfliktų padarinių, globos namų personalas, remiantis įvairia psichologine bei eduklogine literatūra, turėtų tapti paauglio draugu – patarėju, o ne griežtu moralizuotoju.

Anot Navaičio G. (1998) pedagogai turi stengtis nepalikti paauglio vieno su jam kylančiomis problemomis, kurios atrodo jam neišsprendžiamos. Turi stiprinti auklėtinio savarankiškumą, o kylančias problemas turi stengti spręsti per asmeninių patyrimų prizmę ar gyvenimiškas, realias situacijas.

²⁶ Личко А.Е. Подростковая психиатрия. – Ленинград, 1979: 65

„Suaugusiųjų parama, patarimas, platesnis asmeninio ir visuomeninio gyvenimo atskleidimas, parodant išorinio patiriamojo ir vidinio dvasinio gyvenimo savitumus bei prasmes, labai reikalingas paaugliams, gyvenantiems vaikų globos namuose“²⁷

Konfliktinėje situacijoje su paaugliu suaugusiam pravartu prisiminti, kad jis ir paauglys - partneriai, kurie gali išspręsti iškilusią problemą kartu.

Kai suaugusieji ignoruoja vaikų problemas, neranda jiems laiko, nepasitiki jais, neranda jiems laiko ar baudžia juos fizinėmis bausmėmis, sustiprėja paauglio susvetimėjimo jausmas suaugusiųjų atžvilgiu.

Anot psichologų paauglystė - tai dažniausiai intensyvaus bendravimo laikotarpis. Paauglystės sąlygotų problemų bei jų pasidalijimas su suaugusiais sudarytų sąlygas vaiko asmenybės augimo procesui ir užkirsti kelią nusikalstamai veiklai. Paauglystės amžiuje bendravimas yra labai svarbus įgyjant socialinę patirtį, formuojant individualią pažiūrų sistemą. Paauglio socialinei raidai didelę įtaką turi bendraamžių grupės vertybinė orientacija, kaip teigia Petrulytė A. (2003) „patekęs yra veikiamas jos normų ir vertybių, paauglys savo poelgiais gali peržengti ne tik moralės, bet ir teisės normas“²⁸. Todėl labai svarbu paauglystės laikotarpiu tapti paauglio draugu – patarėju, o ne griežtu moralizuotoju.

²⁷ Navaitis G. Psichologinė parama vaikams. Vilnius 1998:175

²⁸ Petrulytė A. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Vilnius. 2003: 45

3. KOMPETENCIJŲ ĮTAKA SOCIALIZACIJOS PROCESĖ

3.1. Kompetencijos koncepcija ir jos svarba

Dabartinio gyvenimo iššūkiai iš kiekvieno žmogaus reikalauja dalyvauti bendrame gyvenime, gyventi ir būti kartu su kitais visuomenėje, o taip pat prisitaikyti prie būsimų gyvenimo pokyčių t.y. įgyti tam tikrų kompetencijų. Šiandieninėje ugdymo teorijoje ir praktikoje vis dažniau pabrėžiama asmens kompetencija, kuri yra suprantama kaip „žinių, gebėjimų bei nuostatų visuma, įgalinanti kelti prasmingus tikslus bei jų siekti, mokytis visą gyvenimą, būti aktyviu piliečiu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“²⁹.

Pastaraisiais metais didelio mokslininkų susidomėjimo sulaukė sąvoka kompetencija. Kompetencijos sąvokos tyrimai daugiausia buvo atliekami JAV, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje. Gilesnius kompetencijos tyrimus pradėjo JAV mokslininkas Boyatzis R. E. 1982 metais. Nepaisant atliktų tyrimų ši sąvoka vis dar neturi vieningos apibrėžimo ir yra daugiareikšmė sąvoka.

Prancūzų mokslininkas Guy Le Boterf kompetenciją apibūdina kaip „praktinį gebėjimų taikymą, o ne žinių kaip tai daryti turėjimą“³⁰

Belgų mokslininkas Romainvill M. savo straipsnyje „Réformes: à ceux qui s'interrogent sur les compétences et leur évaluation“ teigia, kad „kompetencija – integruota ir funkcinė žinių ir įgūdžių kategorija, kuri padeda spręsti įvairias problemas“³¹.

Kompetencijos klausimai yra aktyviai analizuojami ne tik užsienio literatūroje, bet ir Lietuvos. Probleminiais kompetencijų klausimais yra rašę Lekavičienė R. (2000), Lepaitė D. (2001), Laužasckas R (2005), Jovaiša L. (1993) ir kiti mokslininkai.

Lepaitė D (2001). kompetencija apibrėžiama individo kvalifikacijos kontekste kaip „gebėjimas veikti, nulemtas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių vertybių“³²

Jovaiša L. (1993) savo kompetencijos apibrėžime taip pat kaip ir Lepaitė D (2001). vartoja pamatinį žodį kvalifikacija. „Kompetencija – tai pagal kvalifikacija, žinias, įgūdžius gerai atlikti veikla, tai įgaliojimų turėjimas ką nors daryti; labai kvalifikuotas žinojimas“³³

²⁹ <http://www.pedagogika.lt/puslapis/standart/programos.pdf> Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. 2003:8

³⁰ Le Boterf G, De la compétence : essai sur un attracteur étrange. 1994:25

³¹ Romainville M «Réformes: à ceux qui s'interrogent sur les compétences et leur évaluation ». Forum pédagogie, 1998: 21-27

³² Lepaitė D. Kompetenciją plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija. Kaunas, 2003:6

³³ Jovaiša L. Pedagogikos pagrindai. Kaunas. 1993

Kaip teigia Mažeikis G. (2007) savo monografijoje, „daugelis užsienio pedagogų, edukologų yra parašę daug knygų apie kompetencijas, kur aiškindami kompetencijos sąvoką, pabrėžia tokius kompetencijos komponentus, kaip žinios, gebėjimai, įgūdžiai ir nuostatos“³⁴.

Kompetencija – „funkcinis sugebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos; žmogaus kompetencijos svarba tuo didesnė, kuo reikšmingesnis jo socialinis vaidmuo“³⁵

Kompetencijos sąvokos apibrėžimų ir reikšmių mokslinėje literatūroje yra daug ir įvairių. Todėl galima teigti, kad kompetencija reiškia būtinų darbo uždaviniui ar vaidmeniui atlikti mokėjimo, žinių, įgūdžių ir gebėjimo derinį.

Kaip teigia Jacikevičius A. (1995) „mokėjimas tai neautomatizuotas, netobulas veiksmų atlikimas“³⁶. Tuo tarpu įgūdis – „labai gerai išmoktas veiksmas, kurio elementų nebereikia sąmoningai reguliuoti ir kontroliuoti“³⁷. Įgūdžiai žmogui yra reikalingi kam nors pasiekti, bet atskira įgūdžių sąvoka negali būti suprantama lygiagrečiai kaip kompetencija (įgūdžiai ≠ kompetencija). Anot Lepaitės D.(2001), kad tarp įgūdžių ir kompetencijų yra jungiamoji grandis – gebėjimas taikyti įgūdžius.

Kompetencijos sąvoka tiek akademinėje, tiek kasdienėje diskusijoje vartojama kaip plačios apimties sugebėjimams, kuris vienaip ar kitai yra susijęs su mūsų patirtimi veikti, apibudinti. Anot Ashworth P. ir Saxton J. (1990), galima išskirti net tris kompetencijos aiškinimo kryptis:

1. kaip asmenybės atributas;
2. kaip tam tikra veikla, veiksmai elgesys;
3. kaip elgesio pasekmė.

Kompetenciją žmogus tobulina visą gyvenimą sąveikaudamas su kitais žmonėmis. Todėl kompetencija yra sietina ne tik su žmogumi, bet ir su veikla, aplinka ir tarpusavio santykiais.

Žmogui kompetencija reikalinga tam, kad jis siektų užsibrėžtų tikslų, norėtų mokytis visą gyvenimą ir kad kaip aktyvus pilietis dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Kaip matome kompetencijos ugdymas yra labai svarbus, nes tai užtikrina asmens gebėjimą sėkmingai veikti praktinėse situacijose.

Apibendrinant galima teigti, kad kompetencijos yra viena iš būtinų sąlygų mokymuisi visą gyvenimą galimybei plėtot, todėl labai svarbu jos būtų formuojamos ir ugdomos.

³⁴ Mažeikis G. Kompetencijų ugdymo sistema taikant kooperuotų studijų metodą. Šiaulių universiteto leidykla. 2007:128

³⁵ Tarptautinis žodžių žodynas. 2001:504

³⁶ Jacikevičius, A.(1995). Žmonių grupių (socialinė) psichologija. Vilnius 1995

³⁷ Psichologijos žodynas. Vilnius. 1993

3.2. Socialinės kompetencijos - kaip būdas sėkmingai socializacijai

Socialinės kompetencijos sąvoka pastaruoju metu vis dažniau vartojama, nes ji tampa ne tik psichologijos, bet ir sociologijos, pedagogikos, socialinio darbo mokslų tyrimo sritimi.

Socialinė kompetencija yra viena iš būtinų kompetencijų sėkmingam bendravimui vykti. Socializacijos dėka žmogus išmoksta elgtis visuomenėje. Todėl socializacija itin reikšminga beglobių vaikų ugdymo etape. Kaip teigia Vaitkevičius J. (1998) „žmogaus socializacija, tai procesas, prasidedantis kūdikystėje ir trunkantis visą žmogaus gyvenimą“³⁸. Šiame procese itin svarbi yra ne tik asmeninė individo kompetencija, bet ir socialinė. Socialinės kompetencijos ugdymo procese didelės įtakos turi tarpusavio santykiai, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti. Todėl, siekiant sėkmingai ugdyti socialines kompetencijas, didelis dėmesys turi būti skiriamas gebėjimų ugdymui.

Psichologijos žodyne nurodoma, kad socialinė kompetencija „yra skirta socialiniam elgesiui aprašyti“³⁹. Pastaraisiais dešimtmečiais socialinės kompetencijos terminas mokslinėje literatūroje yra apibrėžiamas ne vienodai.

Argyle M. (1996) nuomone socialinė kompetencija yra „sugebėjimas daryti norimą poveikį kitiems žmonėms, o tai sąlygoja tam tikri socialiniai įgūdžiai ir žinios bei nerimo būvimas“⁴⁰. Taigi socialinė kompetenciją galime apibrėžti kaip gebėjimą įveikti reikalavimus susijusius su visuomeniniu gyvenimu.

Lekavičienė R. (2003) teigia, kad „socialinės kompetencijos sąvoka nusako socialinį asmenybės elgesį ir plačiąja prasme išreiškia individo adaptatyvų ir efektyvų funkcionavimą tam tikromis socialinėmis situacijomis. Socialinė kompetencija – tai socialinių gebėjimų visuma, kokybiški tarpasmeniniai santykiai, gebėjimas pasiekti gyvenimo tikslus“⁴¹.

Anot Juodaitytės A. (2002) socialinės kompetencijos „apima ne tik socialinius mokėjimus ir įgūdžius, būtinus bendraujant su žmonėmis, bet ir atspindi tikrovės pažinimo procesus, kai vaikas laisvai ir iniciatyviai sąveikauja su daiktais ar su žmonėmis“⁴².

Mokslininkai Masten, Coatsworth, Gest Neemann ir Garmezy akcentuoja, anot Žukauskienės R. (1997), jog socialines kompetencijas apima:

- 1) vaiko sugebėjimą bendrauti ir susitarti su bendraamžiais;
- 2) vaiko mokyklinius pasiekimus;
- 3) vaiko elgesys atitinkantis priimtas taisykles⁴³.

³⁸ Vaitkevičius, J. Socialinė pedagogika. Vilnius:1998

³⁹ Psichologijos žodynas. Vilnius. 1993

⁴⁰ Argyle M. Social skills. Colman A.M. (Ed). Companion Encyclopedia of Psychology. Landon. 1996: 454-465

⁴¹ Lekavičienė, R. Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas; [monografija]. Kaunas. 2003:56

⁴² Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius. 2002:188

Analizuojant mokslinę literatūrą, pastebėtas toks dėsningumas, kad socialinės kompetencijos matais mokslininkai dažniausiai laiko socialinius gebėjimus. Taigi galima prieiti vieningos išvados, kad socialiniai gebėjimai yra socialinio elgesio formos, kuriomis siekiama geresnių tarpusavio santykių ir efektyvesnės sąveikos.

Linkaitytė G. ir Daukšytė G. (2003) savo straipsnyje „Socialinių įgūdžių lavinimo praktika“ išskiria tokius socialinius gebėjimus kaip: „gebėjimą komunikuoti, pagarbą kitam požiūriui, nuomonei, gebėjimą bendrauti, gebėjimą pasitikėti savo jėgomis, toleranciją, socialinę atsakomybę, gebėjimą priimti moralinius sprendimus, gebėjimą pasirūpinti savimi, gebėjimą kritiškai mąstyti“⁴⁴.

Socialinės kompetencijos apibrėžimai yra neretai abstraktūs, todėl mokslininkai savo socialinės kompetencijos apibrėžimuose bando konkrečiau įvardinti žmogaus ypatybes. Todėl Lekavičienė R. (2001) pateikia septynis socialiai kompetentingo žmogaus ypatumus:

- Toks žmogus sugeba priimti sprendimus, liečiančius jį patį, ir stengiasi suprasti savo jausmus ir poreikius.
- Jis gali užmiršti blokuojančius nemalonus jausmus ir nepasitikėjimą savimi.
- Gali teisingai suprasti kitų žmonių norus, lūkesčius ir reikalavimus, įvertinti ir atsižvelgti į jų teises.
- Sugeba analizuoti socialines struktūras, jų atstovų vaidmenį ir panaudoti šias žinias savo elgesiui koreguoti.
- Gali matyti, kaip, esant konkrečioms aplinkybėms ir konkrečiam laikui, reikėtų elgtis, atsižvelgiant į kitus žmones, socialinių struktūrų apribojimus ir savus poreikius.
- Sugeba suprasti, jog socialinė kompetencija neturi nieko bendra su agresyvumu ir numatyti kitų žmonių teisių ir pareigų gerbimą⁴⁵.

Anot Lekavičienės R. (2001) galima išskirti tris pagrindinius socialinę kompetenciją nusakančius rodiklius: „socialinius įgūdžius, tarpasmeninių santykių kokybę ir gebėjimą pasiekti gyvenimo tikslus“⁴⁶.

Vaikas, įgydamas ir nuolat plėtodamas socialines kompetencijas, tampa ne tik ugdymo objektu, bet ir pilnaverčiu socialiniu subjektu.

⁴³ Žukauskienė, R. (1997). Jaunesniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai. *Psichologija*, 16, p. 85 – 100

⁴⁴ Linkaitytė, G. ir Daukšytė, G. Socialinių įgūdžių lavinimo praktika. *Pedagogika* 2003:156.,T.65

⁴⁵ Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas: Lietuvos studentų tyrimas. Kaunas. 2001

⁴⁶ Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas: Lietuvos studentų tyrimas. Kaunas. 2001

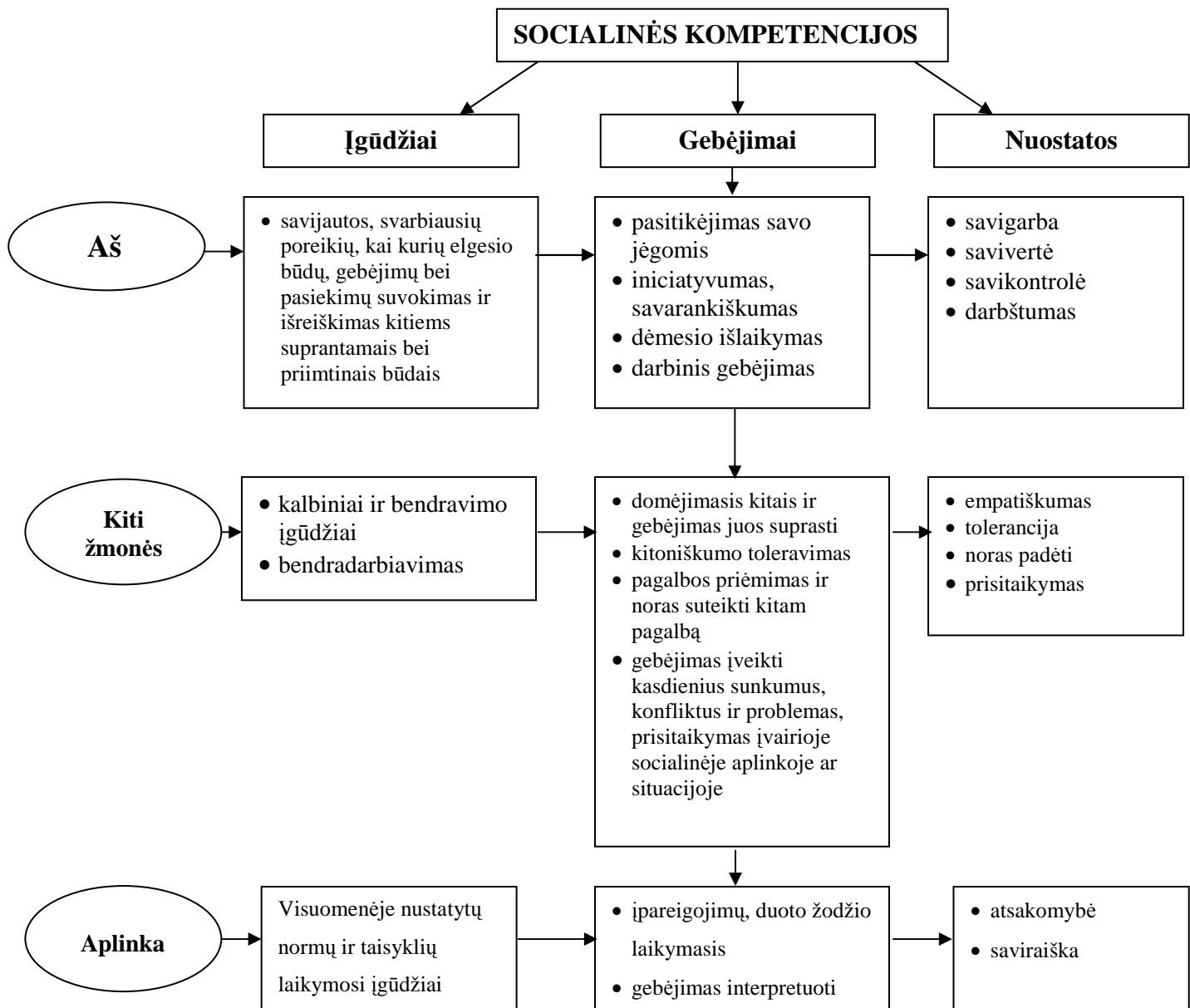
Dauguma tyrėjų (Juodaitytė A. (2002), Lekavičienė R. (2001), Linkaitytė, G. ir Daukšytė, G (2003) bei kt.) kalbėdami apie socialines kompetencijas išskiria ir akcentuoja santykių palaikymo įgūdžiu kaip: reagavimą į kitus ir gebėjimą sukelti aplinkinių pozityvias reakcijas, empatiją, rūpestį kitais, bendravimo įgūdžius.

Apibendrinant galima teigti, kad dar vaikystėje įgijęs socialinę kompetenciją vaikas gali adaptyviai ir adekvačiai elgtis visuomenėje, kadangi socialinės kompetencijos turi didelę įtaką asmenybės savybių formavimuisi, sėkmingiems ryšiams su aplinka palaikymui, skatina vaiko asmeninę raidą.

Viena iš svarbiausių socialinės kompetencijos savybių – vaiko gebėjimas interpretuoti egzistuojančias taisykles, o ne aklaime jomis sekti, nors suaugusieji dažnai to reikalauja iš vaikų. Būtent dėl to ne visada ugdytojai sudaro visas sąlygas vaiko socialiniai kompetencijai reikštis. Kuomet nėra atitinkamų sąlygų vaiko kompetencijoms reikštis yra slopinama vaiko saviraiška. Tad galima teigti, jog vaiko ugdymo procese dažnai vyrauja klaidinga nuomonė, kad mokant vaikus, galima taikyti bendras taisykles ar standartus, nes vaikai vieni nuo kitų skiriasi tiek bendrąja socialine kompetencija, tiek ir specifine.

Pasitelkiant surinktą teorinę medžiagą apie vaiko socialines kompetencijas bei remiantis bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais, galima sukurti šitokią socialinių kompetencijų modelį. (žr. 3 pav.)

Socialinės kompetencijos turėjimas – svarbus socialinės integracijos veiksnys, kurio neturėjimas trukdo vaikui sėkmingai bendrauti su aplinkiniais ir tuo pačiu integruotis į naują aplinką.

3 pav. Socialinių kompetencijų modelis

Pagrindinės socialinės kompetencijos ypatybės yra: pasitikėjimas, pagarba, suvokimas, domėjimasis, pastabumas ir empatiškumas, elgesys, tolerancija, susigyvenimas su socialine aplinka, kurioje žmogus gyvena ir atskleidžia bei įprasmina savo idėjas.

Socialinės kompetencijos apibūdina žmogaus gebėjimą užmegzti ryšius su kitais žmonėmis ir bendrauti būdais, kurie yra socialiai priimtini visuomenėje. Žmogaus gyvenime tarpusavio santykiai yra labai svarbūs, nes žmonių elgesys priklauso tik nuo kitų žmonių tikro ir įsivaizduojamo elgesio.

4. SOCIALIZACIJOS PROBLEMŲ, APSUNKINANČIŲ INTEGRACIJOS PROCESO Į VISUOMENĘ TYRIMO REZULTATAI

5.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Siekiant išsiaiškinti vaikų globos namų auklėtinių socializacijos į visuomenę problemas, buvo atlikta vaikų globos namų darbuotojų ir vaikų gyvenančių juose anketinė apklausa. Tyrime dalyvavo trys vaikų globos institucijos t.y. Kupiškio Šv. Kazimiero vaikų globos namai, Šiaulių vaikų globos namai ir Kuršėnų vaikų globos namai.

Tyrime buvo apklausti 126 respondentai, iš jų 60 vaikų globos namų auklėtiniai ir 66 globos namuose dirbantys pedagogai.

Pedagogams buvo pateikta anketa su 27 klausymais (žr. 2 priedas), o globos namų auklėtiniams – anketas su 35 klausymais (žr. 1 priedas).

Remiantis atlikta filosofinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros analize, socializacijos į visuomenę problemų nustatymui buvo sudarytos 2 anketos.

Anketos sąlyginai padalintos į 3 blokus:

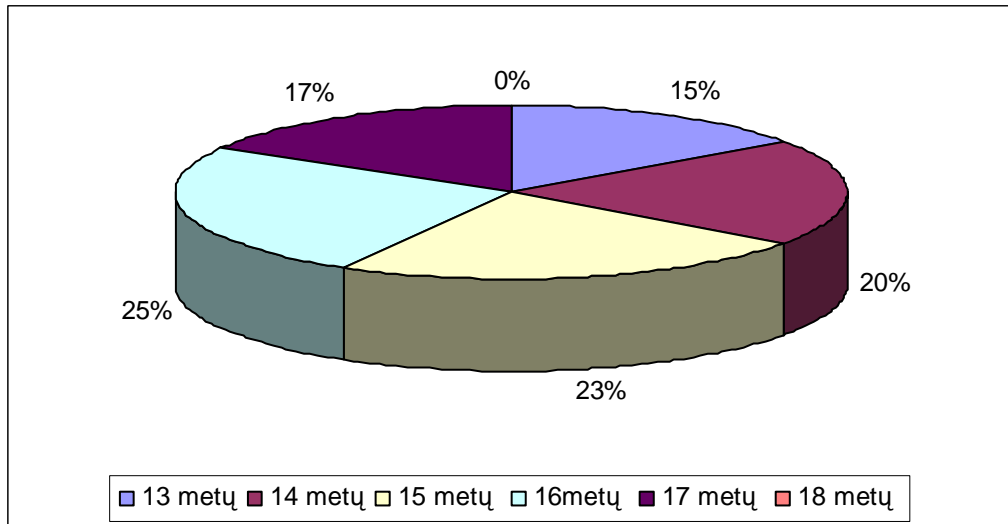
- I. demografiniai duomenys;
- II. vaikų ruošimas savarankiškam gyvenimui;
- III. socialiniai gebėjimai.

Remiantis teorine medžiaga ir sudarytu socialinių kompetencijų modelių buvo sukonstruotas tyrimo instrumentas – anketa, pagal kurią buvo atliekama anketinė apklausa. Gauti anketų duomenys buvo susisteminti ir pagal juos buvo atlikta duomenų analizė ir interpretacija taikant aprašomąjį metodą.

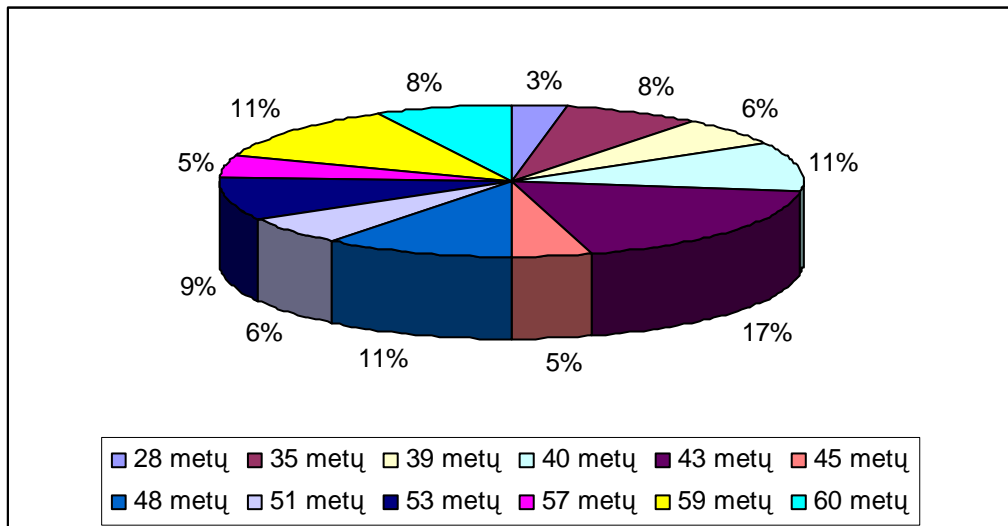
Anketinės apklausos metodas buvo pasirinktas dėl to, kad jo pagalba buvo galima gauti išsamią kiekybinę informaciją.

4.2. Tyrimų rezultatų pristatymas ir analizė

Tyrimo imtis. Buvo ištirta 60 13-17 metų globos namų auklėtinių (1 pav. amžiaus pasiskirstymas) ir 66 28-60 metų globos namuose dirbantys pedagogai (2 pav. pasiskirstymas pagal amžių).

1 pav. Globos namų auklėtinių pasiskirstymas pagal amžiaus grupę

2 pav. Globos namuose dirbančių pedagogų pasiskirstymas pagal amžiaus grupę

Tyrimė dalyvavo 2 kontrolinės grupės, kurias sudarė globos namų auklėtiniai (n=60) 21 berniukas ir 39 mergaitės, bei globos namuose dirbantys pedagogai (n=66) 58 moterys ir 8 vyrai, kurie buvo atrinkti atsitiktiniu būdu.

Aiškinantis pedagogų išsilavinimo lygį buvo gauti tokie rezultatai (žr. 1 lentelė.)

		Aukštasis	Aukštesnysis	Vidurinis	Viso
Šv. Kazimiero vaikų globos namai	Dažnis	4	2	2	8
	Proc.	50%	25%	25%	100.0%
Šiaulių vaikų globos namai	Dažnis	19	5	6	30
	Proc.	63,3%	16,7%	20 %	100.0%
Kuršėnų vaikų globos namai	Dažnis	28	0	0	28
	Proc.	100%	0%	0 %	100.0%
Viso	Dažnis	51	7	8	66
	Proc.	77,27%	10,61%	12,12%	100.0%

1 lentelė. **Pedagogų išsilavinimo lygis**

Kaip matyti iš pateiktų duomenų 1 lentelėje, dauguma respondentų dirbančių globos namuose turi aukštąjį išsilavinimą (77%). Tačiau visuose globos namuose pedagogų išsilavinimas yra skirtingas.

Aukštesnį ir vidurinį išsilavinimą turinčių pedagogų yra beveik po lygiai: aukštesnį išsilavinimą turi 11%, o vidurinį 12%.

Išanalizavę vaikų globos namų darbuotojų išsilavinimo lygį galime teigti, kad globos namuose dirba pakankamai aukštos kvalifikacijos darbuotojai, kurie gali užtikrinti profesionalią pagalbą vaikams socializacijos procese.

Analizuojant gautus tyrimo duomenis, buvo nustatyta globos namuose dirbančių pedagogų darbo patirtis globos namuose. Didžioji dalis respondentų darbo patirtį globos namuose turi: daugiau nei 5 metų (59%), mažesnė dalis iki 5 metų (30%) ir mažoji dalis iki 1 metų(11%). (žr. 2 lentelė)

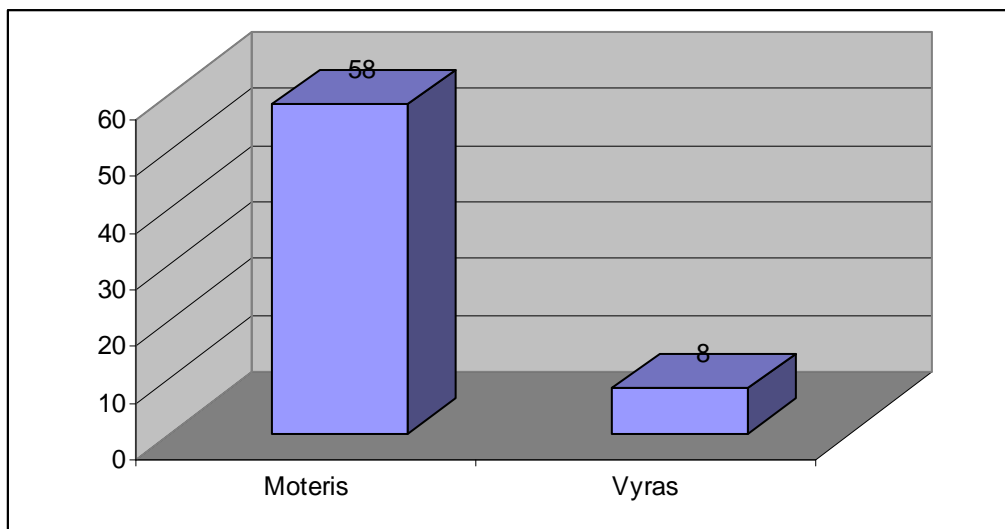
		Darbinė patirtis su globojamais vaikais			Viso
		Iki 1 metų	iki 5 metų	Daugiau nei 5 metai	
Šv. Kazimiero globos namai	Dažnis	0	1	7	8
	Proc.	0%	12,5%	87,5%	100.0%
Šiaulių vaikų globos namai	Dažnis	2	11	17	30
	Proc.	6,66%	36,66%	56,66%	100.0%
Kuršėnų vaikų globos namai	Dažnis	5	8	15	28
	Proc.	17,85%	28,58%	53,57%	100.0%
Viso	Dažnis	7	20	39	66
	Proc.	10,61%	30,30%	59,09%	100.0%

2 lentelė **Darbinė patirtis dirbant globos namuose**

Darbinė patirtis kaip ir išsilavinimas yra ypatingai svarbūs priimant sprendimus susijusius su vaikų auklėjimu. Galime daryti prielaidą, kad ilgiau dirbantys su vaikais geriau įsigilina į problemų esmę, numato galimus jų sprendimo būdus. Tačiau gali būti ir taip, kad

sprendimai priimami labiau mechanizuotai. Todėl nuolatinis darbuotojų papildymas ar jų kaita yra būtina, siekiant, kad nauji ugdymo bei problemų sprendimo metodai papildytų nusistovėjusius standartinius metodus.

Vertinant respondentus lyties požiūriu matome (žr.3pav.), kad daugumą tiriamųjų sudaro moterys. Jos sudaro pagrindą daugelyje ugdymo įstaigų. Tyrimo metu nustatyta, kad 88% pedagogų sudaro moterys ir tik 12% vyrų.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Dėl tokio lyčių santykio pasiskirstymo vaikų globos namuose vaikai gali perimti tik ribotą supratimą apie vyrų ir moterų vaidmenis. Kaip jau buvo minėta teorinėje dalyje vaikas labai sugeba mėgdžioti, todėl anksti gali pasirinkti atitinkamą elgesio pavyzdį. Pirmiausia jis imituoja kai kuriuos išorinius sekti pasirinkto žmogaus požymius, paskui vyksta gilesnis „susilyginimas“ su imituojamo žmogaus asmenybe. Vaikas imituodamas perima ne tik kai kuriuos judesių ir išorinius bruožus, bet ir tokias sudėtingas asmenybės savybes: gerumą, švelnumą, jautrumą ar ryžtingumą, vyriškumą, ištvermingumą.

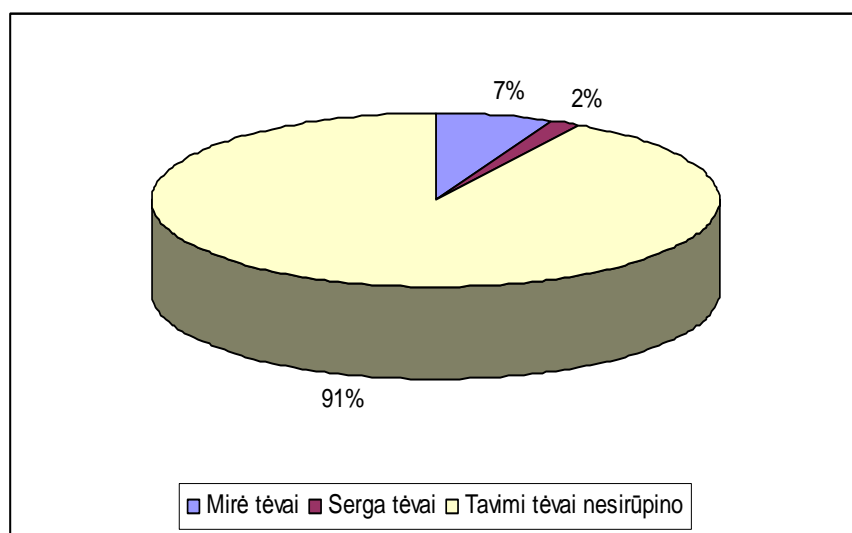
Iš ankstyvos vaikystės berniukai paprastai pamėgdžioja tėvą, mergaitės - motiną. Neturėdami tinkamo savo lyties atstovo pavyzdžio vaikai gali pradėti save tapatinti su kitos lyties atstovais ar perimti nebūdingus lyčiai bruožus.

Nereiktų pamiršti, kad psichologiniai vyro ypatumai pasireiškia ankstyvajame amžiuje. Vaikui augant, jie darosi vis aiškesni ir būdingesni. Kiekvienu konkrečiu atveju auklėjimas gali padėti jiems pasireikšti ir rutuliotis arba atvirksčiai, juos slopinti ir individualus atsparumas tokiam slopinimui įvairus: vieni berniukai, nepaisydami jokio aplinkinio poveikio, demonstruoja tipiškus vyriškai lyčiai bruožus, kiti elgesiu nelabai skiriasi nuo savo vienmečių mergaičių.

Analizuojant globos namų auklėtinių demografinius duomenis, buvo nustatyta, kad didžioji dalis respondentų yra 14-16 metų, mažesnė dalis 13 ir 17 metų amžiaus.

Didžioji dalis vaikų į globos namus pateko 10 - 12 metų amžiaus. Globos namuose iki 1 metų gyvena 16 (27%), iki 5 metų 29 (48%) ir daugiau nei 5 metus – 15 (25%) respondentų. Pagal procentinę vaikų gyvenimo trukmę globos namuose, galime daryti prielaidą, kad arba globos namuose yra nevykdoma reintegracijai į pirminę vaiko šeimą, arba tos šeimos, kurių vaikai buvo apgyvendinti vaikų globos namuose nedaro jokių pastangų, kad susigrąžinti vaiką.

Pateikus globos namų auklėtiniams klausimą „Dėl kokių priežasčių Tu čia atsidūrei?“ buvo gauti tokie duomenys (žr. 4 pav.)

4 pav. Priežastys dėl kurių vaikas pateko į globos namus

Į globos namus vaikai patenka arba laikinai arba visam laikui. Didžioji dalis vaikų į globos įstaigas patenka kai jų biologiniams tėvams yra arba apribojamos, arba atimamos teisės į vaiką. Tyrime dalyvaujančių tarpe yra labai maža grupė vaikų, kurių tėvai yra mirę arba negali jais rūpintis dėl tam tikrų pateisinamų priežasčių, kaip pavyzdžiui ligos atvejais.

Kaip matome iš pateiktos diagramos (4 pav.), patys vaikai, dažniausias patekimo į globos namus priežastis įvardija kaip: jog tėvai juo nesirūpino 91%, mirė tėvai 7% ir tėvai serga tik 2 %.

Iš turimų duomenų galime daryti prielaidą, kad vaikai, kurie į globos namus pateko dėl tėvų nepriežiūros, turi žymiai daugiau psichosocialinių problemų, negu tie, kurie patekė dėl kitokių priežasčių. Ir norint juos paruošti sėkmingai socializacijai ugdytojai neretai susiduria su įvairiomis problemomis, nes tokie vaikai dažnai būna socialiai pažeisti .

Antrame anketos bloke, respondentams buvo pateikiami klausimai susiję su vaiko ruošimu savarankiškam gyvenimui. Pateikus klausimą globos namų pedagogams „Kas turi pasirūpinti vaiku kai jam sueis 18 metų?“ gauti tokie duomenys: net 73% atsakė, kad vaiku

turėtų pasirūpinti globos įstaiga, 47 % - jog savimi turi pasirūpinti pats auklėtinis, 14 % yra linke manyti, kad vaiku turi rūpinti giminės ir 12% teigė, kad vaiku turėtų pasirūpinti globėjai.

Anketose iš pateiktų 5 galimų atsakymo variantų, kai kurie respondentai rinkosi po kelis atsakymo variantus. Todėl galime teigti, kad ugdytojai mano, jog už sėkmingą vaiko integraciją į visuomenę nėra atsakinga vien ugdytojų įstaiga, kad prie šio proceso turi prisidėti dar keli komponentai.

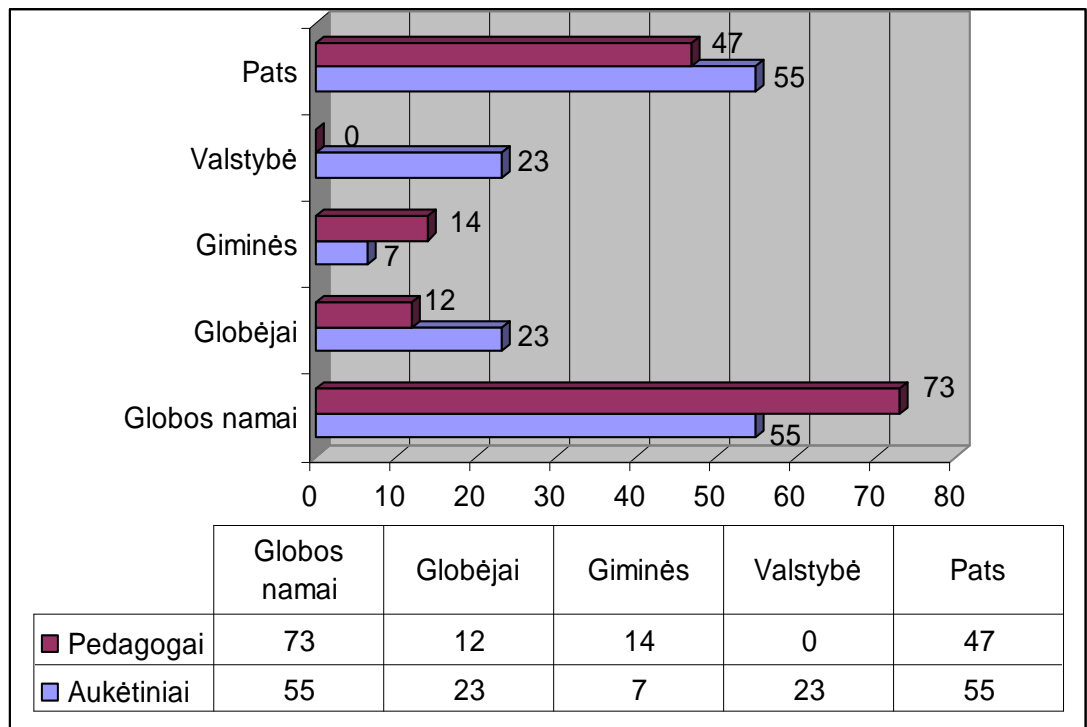
Apdorojus ir išanalizavus gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad globos namų pedagogai yra pasiruošę suteikti visokeriopą pagalbą vaikams išeinantiems iš globos namų, nes didžioji dalis respondentų (55%) teigė, kad globos įstaiga turi pasirūpinti iš globos namų išeinančiu pilnamečiu vaiku. Kitų variantų pasirinkimą kaip: „gimines (7%) ir globėjus (23%)“, galėjo lemti tai, kad vaikai artimai bendrauja su šiais asmenimis. Varianto „Pats“ pasirinkimui galėjo turėti įtakos tai, jog ugdytojai mano, kad einant sėkmingos socializacijos link turi vykti abipusis bendradarbiavimas tarp vaiko ir globos įstaigos.

Pateikus tapatų klausimą globos namų auklėtiniams gavome štai tokius rezultatus: 34% respondentų rinkosi lygiagrečiai su variantus: tiek „globos namai“, tiek ir „Aš pats“. Variantai „valstybė“ ir „globėjai“ buvo pasirinkti ir gi vienoda procentine išraiška, 23% ir 7% vaikų pasirinko variantą „giminės“.

Susisteminius duomenis galima teigti, kad globos namų auklėtiniai arba turi labai didelį pasitikėjimą globos įstaiga, arba yra jau įpratę, kad juo privalo kažkas pasirūpinti. Dar galima viena iš prielaidų, kad vaikai šioje srityje turi žinių iš vyresniųjų vaikų atvejų.

Variantu „Pats“ pasirinkimas gali liudyti kaip išugdytą savarankiškumo lygį, arba bendravimo ir bendradarbiavimo pasekmę. Mažiausiai buvo renkamas variantas „giminės“. Šitokių vaikų pasirinkimą galėjo lemti ryšių neturėjimas - nepalaikymas su giminaičiais.

Respondentų pasirinkimus galime matyti (5pav.)

5 pav. Kas turėtų pasirūpinti vaiku kai jam sueis 18 metų

Apibendrinant galima teigti, kad abi grupės respondentų turi vieną nuomonę jog vaiku, kuris sulaukia 18 metų, išeinant iš globos namų į visuomenę, turi pasirūpinti globos institucija ir pats vaikas. Kitaip sakant abi pusės turi bendradarbiauti, norėdami pasiekti teigiamo rezultato.

Antrajame klausimyno bloke dar buvo pateiktas klausimas, kuris yra susijęs su ugdomais vaiko įgūdžiais globos namuose. Vienas iš esminių globos namų pedagogų uždavinių yra suteikti vaikams įgūdžius reikalingus sėkmingai socializacijai, nuo kurių vėliau priklausys vaiko socialinė integracija.

Siekiant išsiaiškinti kokie įgūdžiai yra ugdomi globos namuose, anketose buvo pateikti pagrindiniai įgūdžiai, kuriuos globos namų pedagogai turėtų ugdyti.

Remiantis auklėtinių ir pedagogų pateiktais duomenimis anketose, visi pateiktieji įgūdžiai yra daugiau mažiau ugdomi. (3 lentelė). Tai patvirtina anketose pasirinkti ugdytojų ir ugdytinių atsakymų variantai. Pagal pateiktus pedagogų duomenis, jie mano, kad mažiausiai yra ugdomi tokie įgūdžiai: religingumas 80%, pilietiškumas 89%, kito išklauso 91% ir darbo 92%.

Iš visų šių mažiau ugdomų įgūdžių bene svarbiausias socializacijos procese yra darbo įgūdis, bet jo ugdomumo lygis (matuojant procentine išraiška) nėra jau toks žemas, kad keltų pavojų sėkmingai socializacijai.

Igūdžiai	Auklėtiniai	Pedagogai
darbo	82%	92%
higienos ir tvarkymosi	100%	100%
bendravimas su kitais	78%	100%
mandagumas	87%	100%
kito išklausymo	80%	91%
savarankiškumo	83%	97%
savikontrolės	77%	94%
pagarba ir meilė kitam	95%	100%
pilietiškumas	83%	89%
religingumas	70%	80%
taupumas	100%	100%
atsakomybė	100%	100%
neabejingumas	92%	95%

3 lentelė **Globos namuose ugdomi igūdžiai**

Tuo tarpu pagal vaikų pateiktus duomenis, anot jų mažiau ugdomi yra šie igūdžiai: religingumas 70%, savikontrolė 77%, bendravimas su kitais 78% ir kito išklausymo 80%.

Iš vaikų išskirtų mažiau ugdomų igūdžių bene svarbiausiais yra bendravimas su kitais, nors jis neužima pačios žemiausios pozicijos (vertinant procentine išraiška).

Vaikystėje išgyventi traumuojantys įvykiai, neigiama ankstyva patirtis, nepalankios augimo sąlygos apriboja galimybę išmokti elgtis socialiai priimtinais būdais. Todėl ugdymo procese igūdžių ugdymas turi labai didelę įtaką vaiko tolimesnei raidai, o taip pat ir socializacijos procesui. Vieni iš svarbiausių socializacijos procese igūdžių yra bendravimas su kitais, savarankiškumo ir darbo. Pagal pateiktą lentelę (žr. 4 lentelė) galime matyti kaip ir kuriuose globos namuose yra ugdomi trys pagrindiniai igūdžiai.

		Svarbiausi igūdžiai			Viso
		Bendravimas su kitais	Savarankiškumas	Darbo	
Šv. Kazimiero globos namai	Dažnis	8	8	7	10
	Proc.	80.0%	80.0%	70.0%	100.0%
Šiaulių vaikų globos namai	Dažnis	20	23	17	27
	Proc.	74.07%	85.18%	62.96%	100.0%
Kuršėnų vaikų globos namai	Dažnis	19	19	15	23
	Proc.	82.60%	82.6%	65.21%	100.0%
Viso	Dažnis	47	50	49	60
	Proc.	78.33%	83.33%	81.66%	100.0%

4 lentelė **Svarbiausių igūdžių ugdymas globos namų auklėtinių požiūriu**

Tyrimo duomenys rodo, kad iš svarbiausių trijų įgūdžių mažiausiai yra ugdomas bendravimas su kitais, kuris kaip jau buvo anksčiau minėta yra pagrindas – garantas sėkmingam socializacijos procesui. Ugdymo proceso metu būtina vaikus skatinti bendravimui, kad vėliau būtų sėkminga vaiko socializacija, kitu atveju, vaikui gresia socialinė atskirtis.

Gerai socialiniai gebėjimai padeda vaikams ne tik plėtoti draugiškus ryšius su bendraamžiais, ugdytojais ar kitais suaugusiais, bet taip pat skatina vaiko raidą, užkertant kelią rimtiems bendravimo sutrikimams. Tyrimo metu abiem respondentų grupėms buvo pateiktas klausimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti kokie gebėjimai yra ugdomi globos įstaigoje? Sudarant anketą buvo remtasi teorinėje dalyje sukurtu socialinių kompetencijų modeliu bei teorine medžiaga, kurių pagrindu ir buvo atrinkti svarbiausi gebėjimai.

Kaip jau buvo teorinėje dalyje minima, jog socialinės kompetencijos ugdymui labai daug įtakos turi tarpusavio santykiai, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti. Todėl, norint sėkmingai ugdyti socialines kompetencijas, didelis dėmesys turi būti skiriamas gebėjimų ugdymui.

Iš 2 respondentų grupių gautos informacijos buvo sudaryta procentinį vertinimą rodanti 5 lentelė, kur yra matomi tyrimo metu gauti abiejų respondentų grupių duomenys. Iš pateiktų duomenų galime susidaryti trejetuką tų įgūdžių, kurie anot pedagogų (dėmesio išlaikymas 61%, žingeidumas 70%, kitoniškumo toleravimas 76%) ir auklėtinių (žingeidumas 45%, savikontrolė 53%, darbinis gebėjimas 58%) mažiau yra ugdomi globos namuose.

Gebėjimai	Auklėtiniai	Pedagogai
pasitikėjimas savimi	83%	100%
iniciatyvumas	82%	83%
savarankiškumas	88%	100%
dėmesio išlaikymas	65 %	61%
žingeidumas	45%	70%
kitoniškumo toleravimas	83%	76%
pastabumas	73%	91%
pagalbos priėmimas/suteikimas	80%	100%
iššūkių priėmimas	73%	88%
savikontrolė	53%	89%
sąžiningumas	80%	100%
savigarba	68%	95%
darbinis gebėjimas	58%	88%

5 lentelė **Globos namuose ugdomi gebėjimai**

Pagal pedagogų susidariusį mažiau ugdomų gebėjimų trejetuką, galima teigti, kad sėkmingai integracijai grėsmė nekyla, tačiau į auklėtinių trejetuką patenka labai svarbus socializacijos procesui gebėjimas, t.y. darbinis gebėjimas.

Neturėdami darbinių gebėjimų vaikai negali sėkmingai socializuotis. Pagal gautus tyrimo duomenis tvirtinti negalime, kad šis gebėjimas nėra ugdomas, bet šitoks vaikų įvertinimas gali būti vienas iš pirmųjų signalų apie busimos problemos atsiradimą ateityje. Nors kita vertus tokiam darbinių įgūdžių ugdymo išreikštumui galėjo turėti įtakos ir pakankamos bazės darbiniams įgūdžiams ugdyti neturėjimas.

Lyginant globos namų auklėtinių ir pedagogų gautus darbinio gebėjimo ugdymo duomenimis, galime teigti, kad šis įgūdis yra stengiamasi ugdyti pagal turimas ir sudarytas galimybes.

Vaikų išankstinis paruošimas išėjimui iš globos namų yra itin svarbus momentas ne tik vaiko gyvenime, bet ir globos namų pedagogams. Susisteminius anketoje gautus duomenis apie vaikų ruošimą išėjimui iš globos namų, 100% ugdytojų atsakė tik teigiamai į šį klausimą, tuo tarpu auklėtinių teigiamas atsakymas buvo išreikštas tik 88%. Tokį vaikų atsakymą galėjo įtakoti pirmiausia amžius, kadangi dar 13-14 metų auklėtiniai tikriausiai ne itin dar galvoja apie išėjimą iš globos namų ir savarankišką gyvenimą. Arba dar viena iš prielaidų kodėl 12% vaikų atsakė jog nėra ruošiami išėjimui iš globos namų, tai galbūt paruošimui taikomi ne visai suprantami būdai ir metodai.

Anketoje prie pateikto klausymo apie taikomus būdus ir metodus ruošiant vaiką išėjimui iš globos namų, buvo pateikti auklėtiniams 2 atsakymo variantai: 1) per praktines veiklas; 2) pokalbio-diskusijų metu. Tuo tarpu ugdytojams buvo pateikti 3 variantai t.y. tapatūs du variantai kaip ir vaikams pridėdant papildomą variantą „kita“, kurio niekas iš ugdytojų nepasirinko.

Pagal gautus duomenis galima teigt, kad vaikai išėjimui iš globos namų yra ruošiami daugiau pokalbio-diskusijos metu, nei per praktines veiklas (6 lentelė). Kai tuo tarpu Kviesskienė G. (2003) pabrėžia, kad ugdymo proceso centre turi būti ne mokamasis dalykas, ne žinios, bet vaikas, jo patirtis⁴⁷. Pildant anketą respondentai rinkosi ne vieną atsakymo variantą, todėl procentinėje išraiškoje sumoje gausime daugiau nei 100%.

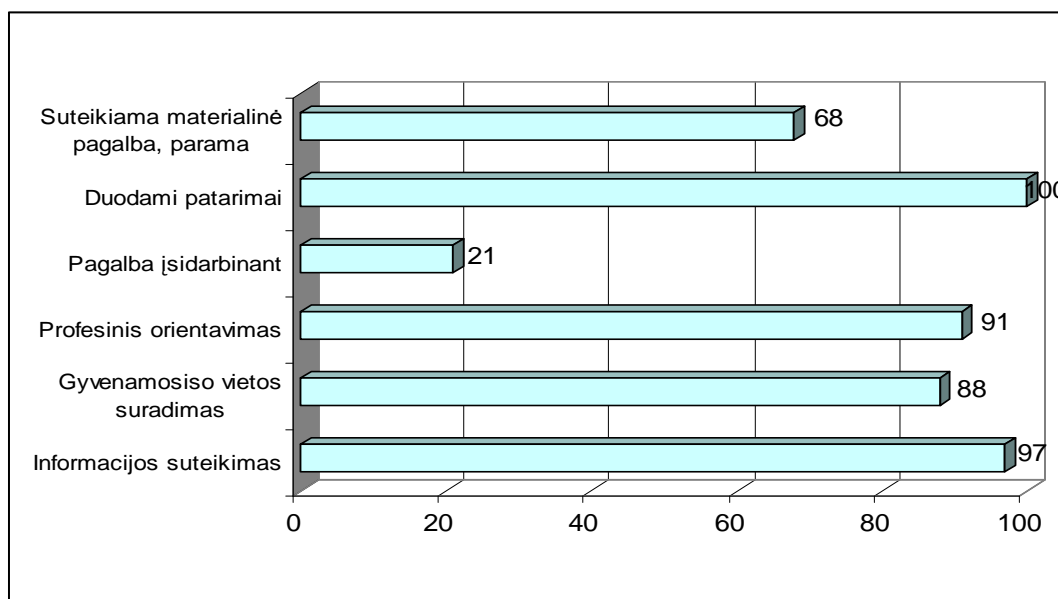
⁴⁷ Kviesskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. 2003: 118

		Per praktines veiklas	Pokalbio- diskusijų metu	Viso
Pedagogai	Dažnis	55	49	66
	Proc.	83.33%	74.24%	100%
Auklėtiniai	Dažnis	49	36	60
	Proc.	81.66%	60.0%	100%

6 lentelė **Būdai ir metodai naudojami vaikų ruošimui prieš paliekant globos instituciją**

Vertinant konkrečią pagalbą, kurios sulaukia auklėtiniai palikdami globos namus (remiantis globos namuose dirbančių pedagogų išsakyta nuomone) gauti tokie rezultatai (6 pav. procentinė išraiška):

- informacijos suteikimas – 64 respondentai
- gyvenamosios vietos suradimas – 58 respondentai
- profesinis orientavimas – 60 respondentų
- pagalba įsidarbinant - 14 respondentų
- suteikiama materialinė pagalba, parama – 45 respondentai
- duodami patarimai – 66 respondentai

6 pav. **Pagalba, kurios sulaukia vaikas išeidamas iš globos namų**

Gauti rezultatai byloja, kad globos namų pedagogai deda visas pastangas, kad užtikrintų išėjusio vaiko iš globos namų gerovę. Globos namuose teikiama pagalba ne tik profesiniame

orientavime, bet ir surandant gyvenamą vietą. Dėl materialinės pagalbos suteikimo lieka neaišku ar tai susiję su valstybės reglamentuota tvarka ar darbuotojų (institucijos) iniciatyva. Jei institucija ar darbuotojai turi galimybių padėti materialiai tuomet tai yra labai gerai, nes bet kokia parama yra reikalinga vaikui paliekančiam globos instituciją.

Pagalbą vaikui teikti yra reikalinga ir netgi būtina, juk vaikas augdamas ne šeimyninėje aplinkoje dažnai neturi visų jam reikalingų įgūdžių ir gebėjimų, kurie užtikrintų sėkmingą socializaciją. O globos namų pedagogų teikiama pagalba t.y. surandama gyvenama vieta, teikiamas profesinis orientavimas, yra labai reikšminga padedant vaikui įsitvirtinant už globos įstaigos ribų.

Vertinant ryšių palaikymą su išėjusiais iš globos namų auklėtiniais buvo nustatyta, kad ryšys palaikomas ne su visais auklėtiniais. To priežastys gali būti įvairios: arba vaikas nenori turėti jokių jį jungiančių ryšių su šia įstaiga, arba tai gali liudyti apie pakankamai išugdytą savarankiškumą.

Visų globos namų uždaviniuose ir nuostatuose yra pabrėžiama, kad globos namai turi užtikrinti vaiko socialinę integraciją į visuomenę. Ir tai yra daroma per įvairių įgūdžių ir gebėjimų formavimą. Anketoje pateikus ugdytojams klausimą „Ar išėję vaikai iš globos namų sėkmingai integruojasi į visuomenę?“, daugumos pedagogų teigimu vaikai nevisai sėkmingai integruojasi. Tai patvirtino net 92% respondentų, 3% - teigė, kad taip sėkmingai ir 5% - įvardijo kaip nesėkmingą integraciją.

Pateiktoje anketoje buvo išvardinti tokie trūkumai, turintys įtakos sėkmingai vaikų integracijai į visuomenę:

- savarankiškumo
- darbinių įgūdžių
- vaiko saviugdos
- pasitikėjimo savimi
- šeimos aplinkos įgūdžių

Net 94% pedagogų kaip pagrindinį trūkumą nurodė „šeimos aplinkos įgūdžių“ trūkumą, o 24% - nurodė savarankiškumo stoką. Tokia, išdėstyta anketose, globos namų ugdytojų nuomonė patvirtina Kvieskienės G. (2003) teiginį, kad „dažniausiai vaikų globos institucijos neparengia auklėtinių savarankiškam gyvenimui“⁴⁸.

Apibendrinat galima teigti, kad šeimos įgūdžių stoka vaidina itin didelį vaidmenį vaikų socializacijos procese. Vaikas visų socialinių vaidmenų išmoksta sąveikaudamas su šalia esančiais žmonėmis ir juos mėgdžiodamas, t.y. su tėvais, kitais vaiką prižiūrinčiais asmenimis.

⁴⁸ Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. 2003: 191

Vadinasi, vaikai stebėdami aplinką perima ne tik vertybes, elgesio normas, bet ir tam tikrus vaidmenis. Globos namuose gyvenantys vaikai ne visi turėjo ar turi galimybę išmokyti teigiamų dalykų šeimos aplinkoje, o globos namuose tam sudarytų sąlygų nėra.

Trečiasis tyrimo anketos blokas skirtas vaikų elgesio, charakterio ir bendravimo ypatumams nustatyti.

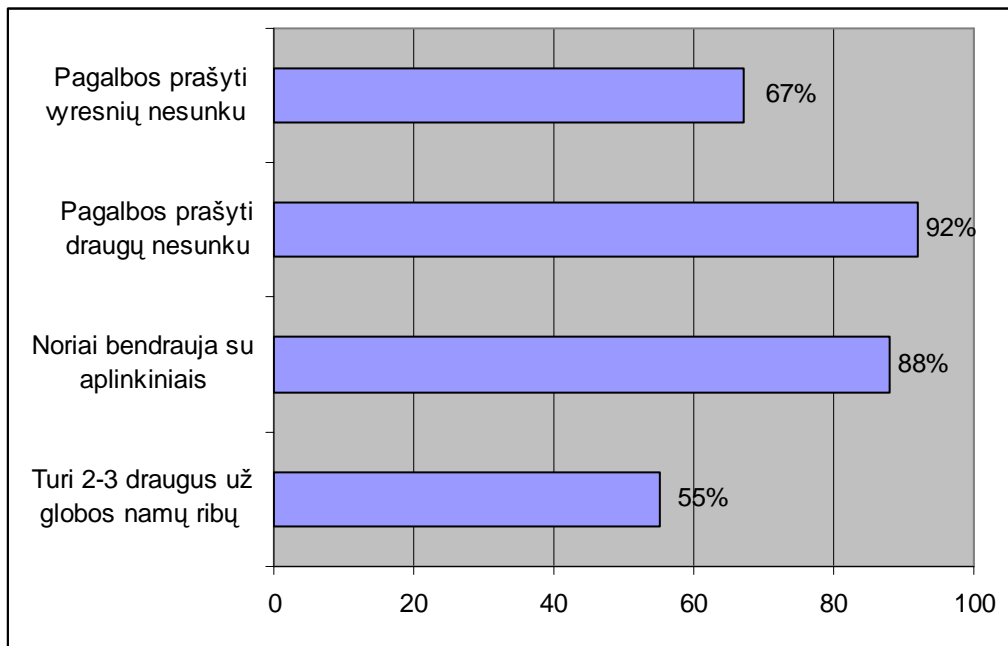
Vaikai gyvendami socialinės rizikos šeimose dažnai yra neprižiūrimi, socialiai apleisti, patyria psichinį ir fizinį smurtą. Tokiose šeimose vaikas nesugeba savęs atskleisti, turi menkavertiškumo jausmą, dažnai nesugeba ir nenori bendrauti su kitais, jaučia baimės ir nesaugumo jausmą.

Saugumo poreikis vaiko gyvenime atlieka gana svarbų vaidmenį, nes tai įtakoja vėlyvesnį asmenybės augimą. Globos namų pedagogų teigimu, globos namai užtikrina šį vaiko poreikį ir vaikai jų nuomone čia jaučiasi saugūs.

Į klausimą „Ar vaikai jaučiasi saugūs globos namuose?“ pedagogai 100% visi atsakė teigiamai. Tuo tarpu įvertinus vaikų pateiktus duomenis, jų nuomonė pasiskirstė šitaip: taip - atsakė 80% respondentų, o variantus „kartais“ ir „ne“ pasirinko po 10% respondentų. Šitokią nuomonių pasiskirstymą pagrįsti galime tokia prielaida kaip: tiriamųjų tarpe yra 26% vaikų kurie globos namuose gyvena iki 1 metų. Tad galima teigti, kad dalis šios grupės vaikų dar nėra pilnai adaptavęsi globos namų aplinkoje ir laikinai jie arba jaučiasi ne saugūs, arba kartais nesaugūs. Pagal gautus rezultatus galime daryti išvadą, kad globos namų pedagogai stengiasi maksimaliai užtikrinti ir patenkinti vaikų saugumo poreikį ir tai daryti jiems puikiai sekasi.

Savim pasitikėjimo ugdymas yra ne mažiau svarbus asmenybės socializacijos procese. Globos namų auklėtiniai į pateiktą klausimą „Ar pasitiki savimi?“ teigiamai atsakė 73% respondentų ir 27% respondentų atsakė neigiamai. Ugdyti pasitikėjimą savimi yra būtina, kad individas vertintų save, mokėtų argumentuoti savo nuomonę ir neapsiribotų vien autoritetų sekimu. Pagal gautus tiriamųjų rezultatus galima teigti, kad pasitikėjimo lygis savimi (išreikštas procentais) yra pakankamai aukštas.

Vertinant vaiko bendravimo gebėjimą su aplinkiniais buvo pateikti tokie klausimai kaip: „Ar turi draugų už globos namų ribų?, Ar sunku tau prašyti pagalbos draugų ar suaugusių?, Ar noriai bendrauja su aplinkiniais (šis klausimas buvo pateiktas tik globos namų auklėtojams)“. Gauti rezultatai pateikiami 7 paveiksle.

7 pav. Gebėjimas bendrauti su aplinkiniais

Iš 7 paveiksle pateiktų duomenų galime matyti, kad vaikai globos namuose nėra uždari, jie yra linkę bendrauti. 88% pedagogų tvirtino, jog vaikai yra linkę į bendravimą su aplinkiniais. Vaikų atvirumą, kontakto su aplinka buvimą patvirtina ir vaikų anketose užfiksuota informacija, kad už globos namų jie sėkmingai turi net po keletą draugų ir kad atsiradus kažkokiai problemai jiems nesunku pagalbos būtų prašyti ne tik draugų, bet ir suaugusio - vyresnio.

Analizuojant į ką vaikas dažniausiai kreipiasi atsiradus problemai, buvo nustatyta, kad dažniausiai vaikas kreipiasi į globos namų auklėtojus. Tai patvirtino 47% auklėtinių ir 98% pedagogų pasirinkti anketose variantai. Aiškinantis kokio pobūdžio pagalba dažniausiai yra teikiama ugdytiniams, pedagogai beveik visi vienareikšmiškai teigė, kad edukacinio pobūdžio 92% ir 8% respondentų teigė jog papildomo ugdymo užsiėmimai.

Tokie duomenys patvirtina edukacinio poveikio svarbą vaikų ugdymo procese. Kaip jau buvo minėta 47% auklėtinių turėdami problemų kreipiasi į auklėtojus, o tai pabrėžia vaikų pasitikėjimą auklėtojais. Likusieji auklėtiniai problemų sprendimui kreipiasi į draugus (22%), klasės draugus (12%) ir į direktorių (-ę) (13%).

Aiškinantis vaikų konfliktiškumą dažnumą (procentais), iš pateiktų globos namų ugdytinių duomenų, buvo nustatyta, kad 72% auklėtinių nedažnai konfliktuoja su pedagogais, o 70% auklėtojų teigė, kad konfliktai tarp auklėtinių ir jų kyla kartais.

Tiriant kylančių konfliktų tarp ugdytojų ir ugdytinių, buvo nustatyta, kad konfliktai tarp jų dažniausiai kyla dėl:

- vaikų noro atkreipti į save dėmesį – 59 respondentai (89%);
- požiūrių skirtumo – 49 respondentai.(74%).

Anot psichologų dažniausios tarp suaugusių ir paauglių kylančios problemos yra dėl požiūrių skirtumo. Tai patvirtina ir tyrime dalyvavusių pedagogų pateiktos konfliktų tarp auklėtinių ir ugdytinių kylančių problemų priežastys. Dar viena iš konflikto kylimo priežasčių ir bene dažniausiai nurodoma respondentų (89%) – vaiko noras atkreipti į save dėmesį. Šita konfliktų kylimo priežastis yra ne kas kita, o patvirtinimas jog vaikams augantiems globos namuose yra didelė dėmesio stoka.

Kiekvienas visuomenėje augantis vaikas nori patenkinti artumo, meilės, šilumos bei dėmesio poreikį, tačiau globos namuose ne visada yra patenkinami visi šie vaikui būtini poreikiai. Tad būtent dėl šitos priežasties manoma dažniausiai globos namuose ir kyla konfliktai tarp augančių vaikų ir auklėtojų.

Tyrime dalyvavę vaikai atsakydami į pateiktą klausimą „Kaip sprendi tarp Tavęs ir pedagogų iškilusias problemas?“ daugiausi rinkosi variantą „taikiai“ (68%). Tai tik pagrindžia pedagogų nurodytą pagrindinę konfliktų priežastį t.y. vaiko noras atkreipti į save dėmesį. Mažoji dalis globos namų auklėtinių į pateiktą klausimą atsakė „bijau užsitraukti nemalonę, todėl apsimetu, kad man viskas gera“ (10%). Įtakos šitokio atsakymo pasirinkimui galėjo turėti įgytos patirtys biologinėje šeimoje. Tikriausiai vaikas bijodamas, kad prieš jį gali būti panaudotas fizinis ar psichologinis smurtas, kaip tai buvo daroma šeimoje, renkasi šitoki konfliktų sprendimo būdą. Vaiko užsidarymas savyje ar net gi pykčio laikymas savyje gali išugdyti nepilnavertiškumo jausmą.

Pagal pateiktų anketų duomenis, galima teigti, kad tas 10% auklėtinių pasirinkusių šį atsakymą, globos namuose gyvena tik iki 1 metų. Todėl galime daryti išvadą, kad šitie vaikai dar nepilnai yra adaptavęsi globos namų institucijoje ir nėra dar įgiję reikiamų socialinių kompetencijų, kurios turės įtakos vėlesnei vaiko socializacijai.

Vertinant vaiko gebėjimą laikytis visuomenėje nustatytų normų ir taisyklių buvo išsiaiškinta, kad dauguma auklėtinių arba jų laikosi, arba bent jau stengiasi jų laikytis. Šiam tikslui nustatyti buvo pateikti tokie vaikams klausimai: „Ar laikaisi vidaus taisyklių? (teigiamai atsakė 63% respondentų), Ar laikaisi visuomenėje priimtų normų ir taisyklių? (teigiamai atsakė 78% respondentų), Ar visada padarai tai kas Tavęs prašoma? (teigiamai atsakė 67% respondentų)“. Pagal gautus duomenis nustatyta, kad vaikai gyvenantys globos namuose yra socialios asmenybės, kurioms ugdytas globos namuose daro teigiamą įtaką.

Kaip teigia Jakavičius V. (1998), „vaiko ekonominis statusas - tai svarbus veiksnys formuojant asmenybę. Jeigu vaikas, juo labiau paauglys ar jaunuolis dalyvaus šeimos finansų politikoje, jis įpras planuoti ir savo išlaidas, pasiruoš savarankiškam gyvenimui“⁴⁹.

⁴⁹ Jakavičius V. Žmogaus ugdytas. Įvadas į edukologijos studijas. Klaipėdos universiteto leidykla. 1998:56

Norint išsiaiškinti ar globos namuose vaikai yra mokomi elgtis su pinigais, buvo pateikti klausimai: „Ar gauni pinigų, kuriuos galėtum išleisti tam kam nori? (respondentai 100% atsakė teigiamai) ir „Ar moki taupyti pinigus? (60% respondentų atsakė teigiamai)“. Tyrimas parodė, kad globos namuose vaikai yra mokomi elgtis su pinigais ir suvokia pinigų vertę, kas yra labai svarbu ruošiant vaiką savarankiškam gyvenimui. Remiantis atlikto tyrimo „Vaikų teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose“ ataskaita, kuri buvo pristatyta 2006 metais, galima teigti, kad vaiko elgsenos su pinigais įgūdžiams yra skiriama daugiau dėmesio. Tyrimo ataskaitoje teigiama, kad vaikui daugumoje globos institucijų „nesuteikiama galimybė mokytis naudotis pinigais⁵⁰“, kas daro neigiamą įtaką vaiko savarankiško gyvenimo pradžiai. Kai tuo tarpu šio tyrimo rezultatai pagal pateiktus vaikų globos namų auklėtinių atsakymus rodo dalinius pasikeitimus globos įstaigų ugdymo procese. Globos įstaigų auklėtinių teigimu, jie ne tik gauna pinigų savoms išlaidoms, bet ir moka taupyti, taip teigia net 60% respondentų.

Aiškinantis vaikams sudarytas gyvenimo sąlygas buvo nustatyta, kad didžiausias procentas vaikų, kambariuose gyvena trise (žr.7 lentelę).

		Vaikai kambariuose gyvena:			Viso
		Dviese	Trise	Keturiese	
Šv. Kazimiero globos namai	Dažnis	0	7	3	10
	Proc.	0%	70.0%	30.0%	100.0%
Šiaulių vaikų globos namai	Dažnis	13	7	7	27
	Proc.	48%	26%	26%	100.0%
Kuršėnų vaikų globos namai	Dažnis	8	15	0	23
	Proc.	35%	65%	0%	100%
Viso	Dažnis	21	29	10	60
	Proc.	35%	48%	17%	100.0%

7 lentelė **Kambarių apgyvendinimas**

Šitoks vaikų apgyvendinimo pasiskirstymas kambariuose yra nuoroda į bendradarbiavimo ir bendruomeniškumo ugdymą ir tuo pačiu metu į šeimos santykių imitavimą.

Siekiant išsiaiškinti globos namų auklėtinių ateities perspektyvos planus buvo pateikti tokie klausimai: „Kaip tau sekasi mokytis?, Ar galvoji apie profesijos įsigijimą? Ir kur norėtum įsigyti profesiją?“. Tik 10% tyrime dalyvavusių respondentų teigė, jog mokslai sekasi labai gerai, o 53% - nurodė jog mokslai sekasi patenkinamai. Remiantis gautais duomenimis galima teigti, kad didžiąjai daliai vaikų mokslai sekasi ne itin gerai. Galima daryti prielaidą, kad vaikams

⁵⁰ Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose. Prieiga per internetą: 22. <http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/vaiko%20teisiu%20padetis%20210x210%200620.pdf>

trūksta mokymosi motyvacijos, o to priežastis gali būti biologinėje šeimoje susiformavę vaiko gebėjimai ir įgūdžiai arba savivertės stoka.

Nors vaikų teigimu mokslai jiems sekasi vidutiniškai, bet net 83% respondentų galvoja apie profesijos įsigijimą, o tai tarsi paneigia mokymosi motyvacijos nebuvimą. Didžioji dalis globos namų auklėtinių profesiją norėtų įgyti profesinėje mokykloje (87%) ir tik 6 % norėtų profesiją įgyti kolegijoje ar universitete.

Pagal gautų duomenų rezultatus galima daryti tokias prielaidas, kad vaikas mokslo svarbą sieja arba su savo ateitimi, t.y. gerbuvio užsitikrinimu, arba su noru kuo greičiau tapti nuo nieko nepriklausomu ir savarankišku.

Vertinant globos namų auklėtinių šeimos viziją buvo nustatyta, kad net 93% respondentų nori turėti šeimą, o likęs 7 % teigė nenorintys turėti šeimos. 7% respondentų atsakant į šį klausimą galėjo turėti įtakos skaudi patirtis, t.y. jo biologinės šeimos nesėkmė ir baimė, kad nepasikartotų jo biologinės šeimos istorija.

Laimingos savo busimos šeimos vizijoje, net 52% globos namų auklėtinių norėtų turėti vieną vaiką, 22% - du vaikus, 13% - tris ir kita 13% dalis norėtų turėti daugiau nei tris vaikus. Norą turėti vieną vaiką šeimoje, galėjo lemti arba skaudi patirtis, arba dėmesio, šilumos ir meilės stoko tiek biologinėje šeimoje, tiek globos namuose.

Pateikus vaikams klausimą „Kaip galvoji, ar būtum geras (-a) tėtis/mama?“ didžioji dalis respondentų (68%) atsakė teigiamai.

Siekiant įvertinti ar visi tyrime dalyvaujantys ir globos namuose dirbantys pedagogai vienodai suvokia globos namų funkciją, buvo pateiktas klausimas „Kaip manote, kokia yra pagrindinė globos namų funkcija?“ Atsakymams buvo pateikti trys variantai:

- užtikrinti vaikų globą – pasirinko 48 respondentas;
- ruošti vaiką savarankiškam gyvenimui – pasirinko 65 respondentai;
- užtikrinti laimingą vaikystę – pasirinko 12 respondentų.

Anketose respondantai rinkosi vieną ir daugiau globos namų funkcijų, todėl procentine išraiška duomenys pasiskirstė taip: 98% kaip pagrindinę globos namų funkciją išskyrė „ruošti vaiką savarankiškam gyvenimui“, 73% - „užtikrinti vaiko globą“ ir 18% - „užtikrinti laimingą vaikystę“.

Pagal gautus duomenis galima teigti, kad globos namuose dirbantys pedagogai teisingai suvokia pagrindinę globos namų funkciją ir vadovaujantis ja kryptingai vykdo savo veiklą, t.y. ruošia vaikus savarankiškam gyvenimui.

IŠVADOS

Remiantis Lietuvos ir užsienio mokslinė literatūra buvo išanalizuoti reiškiniai įtakojantys vaiko socialinę integraciją, vaiko socializacijos į visuomenę: psichologiniai ir socialiniai aspektai, kompetencijų įtaka socializacijos procese, socializacijos problemos, apsunkinančios integraciją į visuomenę.

Buvo nustatyta, kad:

- Socializacija kuria ir formuoja vaiką kaip asmenybę, kaip individualybę ir kaip socialinės grupės bei visuomenės narį ir nulemia individo vertybines nuostatas ir požiūrį į gyvenimą.
- Socialinės integracijos procesas palengvina vaikų adaptacijos bei socializacijos procesus socialinėje aplinkoje ir tuo pačiu sumažina jų socialinę atskirtį.
- Vaiko socializacijos sėkmė priklauso nuo šeimos kultūrinio išprusimo, gyvenimo sąlygų, socialinės – ekonominės padėties visuomenėje, šeimos struktūros ir kitų faktorių.
- Vaikai visų socialinių vaidmenų išmoksta sąveikaudami su šalia esančiais žmonėmis ir juos mėgdžiodami. Todėl globos institucijose augantys vaikai, elgesio normas, socialinius vaidmenis, vertybes ir nuostatas sunkiau perima, nes ne visada yra tam sudarytos galimybės ir būtinos sąlygos ir būtent dėl šių priežasčių, vėliau vaikams kyla problemų integruojantis į visuomenę.

Iškelta tyrimo hipotezė atlikus tyrimą pasitvirtino, kad ***vaikai augantys globos institucijoje nepakankamai įsisavina ugdomas reikalingas kompetencijas, kad išėję iš ten sėkmingai integruotųsi į visuomenę.***

Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad:

1. globos namų auklėtiniai nepakankamai įsisavina ugdomus socialinius įgūdžius ir gebėjimus, t. y. religingumo, savikontrolės, bendravimo su kitu įgūdžiai ir žingeidumo savikontrolės ir darbiniai gebėjimai, remiantis anketose pateiktais globos namų auklėtinių atsakymais;
2. jaučiamas šeimyninių įgūdžių formavimo trūkumas, remiantis globos namų ugdytojų pateiktais duomenimis;
3. nepakankamai yra ugdomas vienas iš svarbiausių integracijos įgūdžių, t.y. darbinis, kuris yra vienas iš svarbiausių sėkmingos socializacijos gebėjimų;
4. globos namuose nėra vykdoma vaiko reintegracija į biologinę vaiko šeimą. Šį faktą mums patvirtino vaikų globos namų auklėtinių pateikta informacija anketose apie praleistus metus globos namuose.

DISKUSIJA IR REKOMENDACIJOS

Atlikus kiekybinį tyrimą buvo nustatyta, kad globos namų auklėtiniai nepakankamai įsisavina globos namuose ugdomus socialinius įgūdžius ir gebėjimus.

Gilinantis į globos namų auklėtinių socializacijos procese kylančias problemas, kurios trukdo sėkmingai vaikų integracijai į visuomenę, tęsiant tolimesnius tyrimus galima būtų aiškintis kokios yra pagrindinės ugdymo neįsisavinimo priežastys, atliekant kokybinį tyrimą įtraukiant jau išėjusius globos namų auklėtinius iš globos institucijos.

1. Esantiems globos įstaigose vaikams turėtų būti sudarytos sąlygos kaip galima dažniau lankytis ir (ar) laikinai pagyventi šeimynose, kur įgytų reikiamas kompetencijas savarankiškam gyvenimui. Arba globos namuose turi būti sudarytos sąlygos, kad vaikai ruošimi į savarankišką gyvenimą gautų kuo didesnės praktinės patirties bei įgūdžių ir gebėjimų.

2. Valstybės politika turėtų skatinti vaikų įsivaikinimą bei globą šeimoje. Globos institucijų vadovai ir darbuotojai turėtų parengti kiekvienam vaikui individualų planą, pagal kurį jis būtų rengiamas palikti globos instituciją. Planuose turėtų būti numatytos priemonės, kuriomis būtų galima vaiką parengti profesinei veiklai, studijoms integracijai į visuomenę.

3. Globos namų ugdytojai turėtų daugiau dėmesio skirti kai kurių vaiko kompetencijų ugdymui per praktines veiklas, t.y. savikontrolės, savišvietos, o kartu ir darbinių gebėjimų ugdymui, kai šiuo metu didžioji dalis jų yra ugdoma daugiau teoriniame lygmenyje nei praktiniame.

4. Praktinės veiklos galėtų būti daugiau susijusios su buities tvarkymo įgūdžiais. Vaikams globos namuose turėtų būti aiškiai apibrėžtos ne tik jų teisės, bet ir pareigos, kurios padėtų globos namų ugdymo sistemą priartinti prie šeimoje vykdomos.

LITERATŪRA

1. Andrašūnienė M. Socialinio darbo terminų žodynas. 2007
2. Argyle M. Social skills. Colman A.M. (Ed). Companion Encyclopedia of Psychology. Landon. 1996
3. Ashworth P.& Saxton J. On competence. Journal of Further and Higher Education. 1990 14(2)
4. Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija. Vilnius. 1997
5. Bauman Z. Life in Fragments: Essays in Postmodern Morality. Oxford. 1995
6. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Prieiga per internetą <http://www.pedagogika.lt/puslapis/standart/programos.pdf>
7. Berger, P.L. Sociologija. Kaunas 1995
8. Braslauskienė R. Bešeimiu vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose. Daktaro disertacijos santrauka. Klaipėda. 2000
9. Brazienė R., Guščinskienė J. „Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje“, Filosofija. Sociologija 4:, 2004
10. Butvilas T. Netekties išgyvenimų ir kai kurie socializacijos aspektai jaunesniajame mokykliniame amžiuje. Vilnius 2004
11. Cole M., Cole S. The development of children. New York: W. H. Freeman and Company, 1996
12. Dahrendorf R. Modernusis socialinis konfliktas. Vilnius: Pradai, 1996
13. Gučas A. Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas. 1990
14. Jacikevičius A. Žmonių grupių (socialinė) psichologija. Vilnius 1995
15. Jakavičius V. Žmogaus ugdymas. Įvadas edukologijos studijas. Klaipėdos universiteto leidykla. 1998
16. Johnson, D.W., Johnson, R.T., Smith, K.A., Active Learning: Cooperation in the College Classroom. Interaction Book Company. USA 1991
17. Jovaiša L. Pedagogikos pagrindai. Kaunas. 1993
18. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius. 2002
19. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai. 2005
20. Kasatkina N., Leončikas T. Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga. Vilnius. 2003
21. Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius. 2003
22. Le Boterf G. De la compétence: essai sur un attracteur étrange. 1994

23. Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas; [monografija]. Kaunas: 2003
24. Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimas: Lietuvos studentų tyrimas. Kaunas. 2001
25. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. Kaunas. 2003
26. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas. 1997
27. Leonavičius J. Sociologijos žodynas. Vilnius. 1993
28. Leonavičius, V. Vaikas visuomenėje ir jo socializacija. Kaunas. 1998
29. Lepaitė D. Kompetencijų plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija. Kaunas, 2003
30. Linkaitytė, G. ir Daukšytė, G. Socialinių įgūdžių lavinimo praktika. Pedagogika. 2003 T.65
31. Litvinienė J. Šeima vaiko ugdymo institucija. Klaipėda. 2002
32. Mažeikis G. Kompetencijų ugdymo sistema taikant kooperuotų studijų metodą. Šiaulių universiteto leidykla. 2007
33. Мудрик В. (1994). Введение в социальную педагогику. П.
34. Myers, David G. Socialinė psichologija. 2008
35. Navaitis G. Psichologinė parama vaikams. Vilnius 1998
36. Nitsch C. Berniukai tiesiog kitokie (kodėl sūnus reikia ugdyti kitaip) Vilnius. 2003
37. Parson T., Bales R.F, Old J., Zelditch M. and Slater P.E. Kamily, socialization, and interaction process. Glencoe. 1955
38. Perrenoud P., Construire des compétences dès l'école, Paris 1999
39. Petruolytė A. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Vilnius. 2003
40. Pikūnas J. Nuo asmens iki asmenybės. Kaunas 1990
41. Psichologijos žodynas. Vilnius. 1993
42. Ribokienė L. Savarankiškumo ugdymas mažinant globos namų ugdytinių socialinę atskirtį. Vilnius. 2007
43. Taljūnaitė M. Pilietinė ir socialinė atskirtis šiuolaikinėje Europoje. Filosofija. Sociologija 4. Lietuvos mokslų akademija, 2004.
44. Tarptautinių žodžių žodynas. V. 2001
45. Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose. [Tyrimo ataskaita] Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/vaiko%20teisiu%20padetis%20210x210%200620.pdf>

46. Vaitkevičius J. Socialinė pedagogika. Vilnius 1998
47. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius 2002
48. Valickas G. Psichologinis asocialaus elgesio ištakos. Monografija. Vilnius. 1998
49. Vydūnas. Raštai. Vilnius 1991. T2
50. Zablocka M. Assisting the psycho-social development of children and adolescents. European Journal of Social Education, 2003
51. Zaleckienė I. Asmuo, visuomenė ir valstybė. Socialinė atskirtis. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą. JTVP, SPG. Vilnius, 1998
52. Žukauskienė R. Ridos psichologija. Vilnius. 1996
53. Wigger A. Implementation of children's rights in residential care. European Journal of Social Education. 2003
54. Личко А.Е. Подростковая психиатрия. – Ленинград, 1979

PRIEDAI

1. Priedas

Globos namų auklėtiniams pateikta anketa

ANKETA

Anketos tikslas - nustatyti globos namų auklėtinių socializacijos į visuomenę problemoms.

Čia Tavo namai, čia Tu gyveni, augi, kuri savo ateities planus. Mums labai svarbus Tavo ugdymo procesas šiuose globos namuose. Apklausa anoniminė, Tau nereikia rašyti nei savo vardo, nei pavardės, Tavo atsakymų niekas nesužinos. Radęs atsakymą, labiausiai atitinkantį Tavo nuomonę, radęs atsakymą ten kur yra kvadratėliai padėk varnelę (štai tokią √). Jei klausimas nepatinka, gali į jį neatsakyti.

1. Tavo lytis:

berniukas

mergaitė

2. Kiek tau metų?

.....

3. Kokio amžiaus Tu patekai į globos namus?

nuo 3 metų

nuo 7 iki 9 metų

nuo 13 ir vyresnis

nuo 4 iki 6 metų

nuo 10 iki 12 metų

4. Globos namuose Tu jau gyveni:

iki 1 metų

iki 5 metų

daugiau kaip 5 metus

5. Dėl kokių priežasčių Tu čia atsidūrei?

mirė tėvai

serga tėvai

Tavimi tėvai nesirūpino

Tavo tėvai atsisakė

Tėvai išvyko

kita

6. Kaip manai, kas Tavim turėtų pasirūpinti kai Tau sueis 18 metų?

globos namai

globėjai

giminės

valstybė

aš pats

7. Kokie Tavo įgūdžiai yra ugdomi čia globos namuose?

darbo

savarankiškumas

taupumas

higienos ir tvarkymosi

savikontrolė

atsakomybė

bendravimas su kitais

pagarba ir meilė kitam

neabejingumas

kito išklašymas

religingumas

įsipareigojimų laikymasis

mandagumas

pilietiškumas

iniciatyvumas

8. kokie tavo gebėjimai yra ugdomi globos namuose?

pasitikėjimas savimi

žingeidumas

iššūkių priėmimas

iniciatyvumas

kitoniškumo toleravimas

savikontrolė

savarankiškumas

pagalbos priėmimas / suteikimas

savigarba

dėmesio išlaikymas

pastabumas

kita

darbinis gebėjimas

sąžiningumas

9. Ar esi ruošiamas išėjimui iš globos namų?

taip

ne

Jeigu į šį klausimą atsakei neigiamai tai į sekantį klausimą gali neatsakinėti ir pereiti prie sekancio

10. Kokiais būdais esi ruošiamas išėjimui iš globos namų?

pokalbio – diskusijų metu

per praktines veiklas

11. Kiek turi draugų?

nė vieno

2-3 draugus

vieną

4 ir daugiau

12. Ar jautiesi saugiai:

taip

kartais

ne

13. Ar pasitiki savimi?

taip

kartais

ne

14. Prašyti pagalbos draugų Tau:

sunku

nesunku

15. Prašyti pagalbos vyresniųjų Tau:

sunku

nesunku

16. Ar turi žmogų į kurį galėtum kreiptis pagalbos?

taip

ne

17. Kieno prašai padėti kai turi problemų?

draugų

klasės draugų

mokytojų

giminių

auklėtojos

kaimynų

direktoriaus (-ės)

kita

18. Ar noriai bendrauji su aplinkiniais?

taip

ne

19. Ar dažnai konfliktuoji su pedagogais?

taip

ne

20. Kaip sprendi tarp Tavęs ir pedagogų iškilusias problemas?

taikiai

bijai užsitraukti nemalonę, todėl apsimeti, kad Tau viskas gerai

palieki viską taip kaip yra

21. Kaip elgiesi kai supyksti?

pyktį laikai savyje

pyktį išlieji ant ko nors

kita

22. Ar laikaisi vidaus nustatytų taisyklių, ten kur gyveni?

taip

kartais

dažnai

ne

23. Ar laikaisi visuomenės priimtų normų ir taisyklių?

taip

kartais

ne

24. Ar visada padarai tai kas Tavęs prašoma?

taip

kartais

ne

25. Ar gauni pinigų, kuriuos galėtum išleisti tam kam nori?

taip

ne

26. Ar moki taupyti pinigus?

taip

ne

27. Ar jautiesi aprūpintas?

taip

nepakankamai

ne

28. Ar turi savo kambarį?

taip

ne

Jei į šį klausimą atsakei neigiamai, tai įsekantį klausimą gali neatsakyti ir gali pereik prie sekančio

29. Keliese gyvenate kambaryje?

dviese

trise

keturiese

30. Ar jauti švelnumą ir meilę iš aplinkinių?

taip

ne

31. Kaip Tau sekasi mokslai?

labai gerai

patenkinamai

gerai

blogai

32. Ar galvoji apie profesijos įsigijimą?

taip

ne

33. Kur norėtum įgyti profesiją?

profesinėje mokykloje

kolegijoje

aukštesniojoje mokykloje

universitete

34. Ar norėtum sukurti šeimą?

taip

ne

35. Kiek norėtum turėti vaikų?

- viena tris
 du daugiau nei 3

36. Kaip galvoji, ar būtum geras (-a) tėvas/mama?

- taip
 ne
 nežinau

Ačiū Tau už nuoširdžius atsakymus!

Sėkmės!

2. priedas

Vaikų globos namų ugdytojams pateikta anketa

ANKETA

Šios anketos užpildymas nėra privalomas dalykas, tačiau būtų labai malonu, kad Jūs skirtumėte šiam reikalui kelias brangias minutes.

Tyrimo tikslas – nustatyti ir išanalizuoti globos namų auklėtiniams kylančias socializacijos problemas ir jų priežastis. Gauti duomenys bus panaudoti Šiaulių universiteto II kurso magistrantūros studijų tiriamajame darbe „Lietuvos globos namų auklėtinių socializacijos į visuomenę problemos“

Perskaitytė klausimus ir pasirinkite Jums tinkamus atsakymų variantus.

1. Jūsų amžius:

2. Jūsų lytis:

- moteris
- vyras

3. Jūsų išsilavinimas:

- aukštasis
- aukštesnysis
- vidurinis

4. Jūsų darbo patirtis dirbant globos namuose:

- iki 1 metų
- nuo 1 iki 5 metų
- daugiau nei 5 metai

5. Kaip Jūs manote, kas turės pasirūpinti vaiku, kai jam sueis 18 metų?

- globos namai
- globėjai
- giminės
- valstybė
- jis pats

6. Kokie vaiko įgūdžiai yra ugdomi vaikų globos namuose?

☐ darbo	☐ savarankiškumas	☐ taupumas
☐ higienos ir tvarkymosi	☐ savikontrolė	☐ atsakomybė
☐ bendravimas su kitais	☐ pagarba ir meilė kitam	☐ neabejingumas
☐ kito išklausymas	☐ religingumas	☐ kita
☐ mandagumas	☐ pilietiškumas	

7. Kokie vaiko gebėjimai yra ugdomi globos namuose?

☐ pasitikėjimas savimi	☐ žingeidumas	☐ iššūkių priėmimas
☐ iniciatyvumas	☐ kitoniškumo toleravimas	☐ savikontrolė
☐ savarankiškumas	☐ pagalbos priėmimas / suteikimas	☐ savigarba
☐ dėmesio išlaikymas	☐ pastabumas	☐ kita
☐ darbinis gebėjimas	☐ sąžiningumas	

8. Kaip Jūs manote vaikai išmoksta savarankiškumo bei atsakomybės, gyvendami globos namuose:

- stebėdami ar kopijuodami suaugusių veiklą
- savarankiškai apsisprendami
- darydami klaidas
- aptardami savo veiklos galimybes su ugdytojais ar artimaisiais
- kita

9. Ar vaikai yra ruošiami išėjimui iš globos namų?

- taip
- ne

Jeigu į šį klausimą atsakėte neigiamai tai į sekantį klausimą galite neatsakinėti ir pereiti prie sekančio

10. Kokiais būdais/metodais vaikai yra ruošiami išėjimui iš globos namų?

- pokalbio diskusijos metu
- per praktines veiklas
- kita

11. Konkreti pagalba, kurios sulaukia vaikas išeidamas iš globos institucijos?

- informacijos suteikimas
- gyvenamosios vietos suradimas
- profesinis orientavimas
- pagalba įsidarbinant
- suteikiama materialinė pagalba, parama
- duodami patarimai
- kita

12. Ar kalbamasi su vaikais apie mokslo tęstinumą?

- taip
- ne

13. Kaip yra vykdoma profesinė orientacija?

- pagal vaiko gebėjimus
- pagal galimybes
- pagal rinkos poreikį
- kita

14. Ar išėję iš globos namų vaikai mokosi/studijuoja? Jei taip tai kur?

- nestudijuoja
- nežinau
- profesinėje mokykloje
- aukštesniojoje mokykloje
- kolegijoje
- universitete
- kita

15. Ar palaikote ryšius su išėjusiais iš globos namų auklėtiniais?

- taip
- ne su visais
- ne

16. Kaip Jūs manote ar išėję vaikai iš globos namų sėkmingai integruojasi į visuomenę?

- taip sėkmingai
- nevisi
- nesėkmingai

17. Kaip Jūs manote, ko trūksta vaikų globos namų ugdymo programoje, kad vaikas sėkmingai integruotųsi į visuomenę?

- savarankiškumo
- darbinių įgūdžių

- šeimos aplinkos įgūdžių
 - pasitikėjimo savimi
 - vaiko saviugdos
- 18. Kaip Jūs manote, ar vaikai globos namuose jaučiasi saugūs?**
- taip
 - ne
- 19. Ar vaikai turi draugų už globos namų ribų?**
- taip
 - nežinau
 - ne
- 20. Ar noriai vaikai bendrauja su aplinkiniais?**
- taip
 - ne
- 21. Jūsų nuomone į ką dažniausiai vaikai kreipiasi turėdami problemų?**
- draugus
 - klasės draugus
 - mokytojus
 - gimines
 - auklėtojus
 - kaimynus
 - direktorių (-ę)
 - kita
- 22. Ar dažnai vaikai į Jus kreipiasi pagalbos?**
- taip
 - kartais
 - ne
- 23. Jūsų teikiamos pagalbos vaikui pobūdis:**
- edukacinis
 - papildomo ugdymo užsiėmimai
 - materialinė pagalba
 - kita
- 24. Ar dažnai kyla konfliktai tarp Jūsų ir ugdytinių?**
- taip
 - kartais
 - ne
- 25. Kylančių konfliktų tarp vaikų ir ugdytojų priežastys:**
- vaikų noras atkreipti į save dėmesį
 - ugdytojų kompetencijos stoka
 - požiūrių skirtumas
 - menkos vaikų poreikių patenkinimo galimybės
 - kita
- 26. Jūsų nuomone, vaikai globos namuose yra:**
- uždari
 - bendraujantys
 - nuoširdūs
 - meluojantys
 - agresyvūs
 - konfliktiški
 - geranoriški
 - aktyvūs
 - pasyvūs
- 27. Kaip Jūs manote kokia yra pagrindinė globos namų funkcija?**
- užtikrinti vaikų globą

- užtikrinti laimingą vaikystę
- ruošti vaiką savarankiškam gyvenimui

AČIŪ JUMS UŽ ATSAKYMUS!
SĖKMĖS IR STIPRYBĖS UGDYMO PROCESĖ!